

КАТАВАННІ І ЖОРСТКАЕ АБЫХОДЖАННЕ Ў ПАПРАЎЧАЙ КАЛОНІІ № 17 Г. ШКЛОВА

ГРАМАДСКАЕ РАССЛЕДАВАННЕ

*«Ах ты, сука!
Мордай у падлогу!» –
урываюцца дзевяць-дзесяць
чалавек у масках з дубінкамі і
тлумачаць табе гумай усё,
што ім трэба».*

МІЖНАРОДНЫ
КАМІТЭТ
ПА РАССЛЕДАВАННІ
КАТАВАННЯЎ
У БЕЛАРУСІ

ЗМЕСТ

СКАРАЧЭННІ Ў ДАКУМЕНЦЕ	3
РЭЗЮМЭ	4
АГУЛЬНАЯ ІНФАРМАЦЫЯ ПРА ПК-17	6
ЗНЯВОЛЕНЫЯ РАСКАЗВАЮЦЬ ПРА КАЛОНІЮ	9
«МЕЦЭНАЦТВА» – АДБІРАННЕ ГРОШАЙ У ЗНЯВОЛЕННЫХ	10
ЭТАП, СУСТРЭЧА Ў КАЛОНІІ, КАРАНЦІН	12
ПОБЫТ У КАЛОНІІ	15
КАРЭСПАНДЭНЦЫЯ, ПАСЫЛКІ, СПАТКАННІ, ЗВАНКІ, АДВАКАТЫ	19
ПРАЦА Ў КАЛОНІІ	21
НЕФАРМАЛЬНАЯ ТУРЭМНАЯ ІЕРАРХІЯ	26
ПАЛІТЫЧНЫЯ ЗНЯВОЛЕНЫЯ: АСАБЛІВАСЦІ АДБЫЦЦЯ ПАКАРАННЯ	30
ПРАВАКАЦЫІ І СТУКАЦТВА	33
ФІЗІЧНЫ І ПСІХАЛАГІЧНЫ ГВАЛТ НАД ЗНЯВОЛЕННЫМІ	35
ПАРУШЭННІ І ПАКАРАННІ	38
ШІЗА І ПКТ	41
МЕДЫЦЫНСКАЕ АБСЛУГОЎВАННЕ	44
ДОЎГАТЭРМІНОВЫЯ МЕДЫЦЫНСКІЯ НАСТУПСТВЫ ЗНАХОДЖАННЯ Ў КАЛОНІІ	46
СМЕРЦІ Ў КАЛОНІІ	51
СМЕРЦЬ ВІТОЛЬДА АШУРКА	52
СУПРАЦОЎНІКІ КАЛОНІІ	59
НАЧАЛЬНІК КАЛОНІІ І ЯГО НАМЕСНІКІ	60
АПЕРАТЫЎНЫЯ СУПРАЦОЎНІКІ	63
ДЗЯЖУРНЫЯ ПАМОЧНІКІ НАЧАЛЬНІКА КАЛОНІІ	64
ІНШЫЯ СУПРАЦОЎНІКІ	67
ВЫСНОВЫ	71

СКАРАЧЭННІ Ў ДАКУМЕНЦЕ

ДВП – дэпартамент выканання пакаранняў МУС;

ДПНК – дзяжурны памочнік начальніка калоніі;

ПК – папраўчая калонія;

ПК-17– папраўчая калонія № 17;

НСС – нізкі сацыяльны статус;

ПКТ – памяшканне камернага тыпу;

ПУР – правілы ўнутранага распарадку;

РАП – рэжымна-аператыўная праца;

КК – крымінальны кодэкс Рэспублікі Беларусь;

ШІЗА – штрафны ізалятар.

РЭЗЮМЭ

Мэтай дадзенага даследавання з'яўляецца агляд сітуацыі са зняволенымі ў папраўчай установе «Папраўчая калонія № 17» (ПК-17) ўпраўлення Дэпартамента выканання пакаранняў Міністэрства ўнутраных спраў па Магілёўскай вобласці¹.

Аўтарамі дакумента былі вывучаныя 18 інтэрв'ю (836 старонак тэксту) з былымі асуджанымі, якія адбывалі пакаранне ў ПК-17 у перыяд са снежня 2020 года па чэрвень 2024 года. Сярэдні тэрмін адбытага імі ў ПК-17 пакарання складае 8,3 месяца, а агульная працягласць тэрміну знаходжання – 149,5 месяцаў.

Апытаныя былі незаконна асуджаныя пасля выбараў прэзідэнта ў Беларусі ў 2020 годзе і прызнаныя беларускай праваабарончай супольнасцю палітычнымі зняволенымі. Былыя асуджаныя расказваюць пра бытавыя ўмовы ў атрадах, створаную кіраўніцтвам калоніі атмасферу страху і беззаконня, фізічны і псіхалагічны гвалт над зняволенымі, нефармальную турэмную іерархію, якая падтрымліваецца і актыўна выкарыстоўваецца адміністрацыяй, асабліва ў дачыненні да палітычных зняволеных, для якіх у калоніі і без гэтага мэтанакіравана створаныя невыносныя ўмовы знаходжання.

У дакуменце падрабязна апісваюць розныя этапы знаходжання ў калоніі, пачынаючы з каранціну, а таксама віды парушэнняў і пакаранняў. Асобная ўвага нададзеная таму, як і дзе працуюць асуджаныя ў папраўчай калоніі № 17, і аплаце іх працы.

Пра тое, як ставяцца да хворых зняволеных і як лечаць у гэтай калоніі, расказваецца ў раздзеле пра медыцынскае абслугоўванне.

Аўтары дакумента адкрываюць грамадскасці новыя падрабязнасці смерці ў ПК-17 грамадскага актывіста Вітольда Ашурка, апіраючыся на інфармацыю ад былых зняволеных, якія сталі гэтаму сведкамі.

Паводле сведчанняў апытаных, стаўленне да палітычных зняволеных там вельмі жорсткае і ўсе асноўныя загады зыходзяць непасрэдна ад начальніка калоніі **Аляксандра Карніенкі**, які ўключаны ў санкцыйныя спісы Еўрасаюза за жорсткае абыходжанне са зняволенымі.

[1] <https://ru.hrodna.life/2021/05/22/lk-17-shklov/>

Вялікі раздзел расследавання прысвечаны супрацоўнікам калоніі. Былыя зняволеныя расказваюць пра тое, як прадстаўнікі адміністрацыі ПК-17 выконваюць свае службовыя абавязкі, пра метады іх працы. Гэтыя апісанні ўтрымліваюць шматлікія факты пра адкрытыя здзекі са зняволеных, парушэнні нормаў і правілаў абыходжання з імі. Пры гэтым аўтары расследавання сустракаліся і са станоўчай ацэнкай былымі зняволенымі дзеянняў некаторых супрацоўнікаў.

У раздзеле з высновамі аўтары канстатуюць, што ў месцах пазбаўлення волі, у прыватнасці, у ПК-17, многія міжнародныя стандарты ў дачыненні да зняволеных Рэспублікай Беларусь груба парушаюцца. Гэта датычыцца ўсіх ключавых тэмаў, закранутых у дадзеным даследаванні.

Інтэрв'ю з былымі асуджанымі, якія адбывалі пакаранне ў шклоўскай калоніі № 17, нададзеныя «Міжнародным камітэтам па расследаванні катаванняў у Беларусі» і Праваабарончым цэнтрам «Вясна». Пры апазнанні супрацоўнікаў калоніі выкарыстоўваліся матэрыялы, нададзеныя ініцыятывай «Кіберпартызаны».

Аўтары ўсведамляюць сваю адказнасць за інфармацыю, якую адкрываюць грамадскасці ў дадзеным матэрыяле. Таму ўсе персанальныя дадзеныя з інтэрв'ю прыбраныя і факты пра іншых асуджаных таксама ананімізаваныя. Эксперты «Міжнароднага камітэта па расследаванні катаванняў у Беларусі» могуць надаць кампетэнтным органам усе гэтыя дадзеныя для судовага расследавання ў будучыні.

АГУЛЬНАЯ ІНФАРМАЦЫЯ ПРА ПК-17

“

«У нас у падраздзяленні працуюць прафесіяналы сваёй справы, кожны супрацоўнік з'яўляецца ўзорам. – Усім уласцівае жаданне служыць і самаўдасканалвацца, а мы пастараемся зрабіць так, каб людзі прыходзілі на службу і сыходзілі дадому з добрым настроем»².

Начальнік калоніі № 17
Аляксандр Карніенка

Фота: Шклоўская калонія № 17. Крыніца: Google Maps.

Папраўчую калонію № 17 пабудавалі на ўскрайку Шклова³ ў 1980 годзе. Журналісты пісалі⁴, што на камбінаце будаўнічых матэрыялаў, дзе працавалі зняволеныя гэтай калоніі, працаваў у свой час у якасці супрацоўніка ўстановы Аляксандр Лукашэнка, аднак у яго афіцыйнай біяграфіі гэты факт не зафіксаваны.

Тут адбываюць пакаранне асуджаныя па самых розных артыкулах – ад бытавых злачынстваў да забойстваў і карупцыйных злачынстваў. У калоніі працуе 65 атэставаных супрацоўнікаў.

1 красавіка 1993 года было створанае рэспубліканскае вытворчае ўнітарнае прадпрыемства «Семнадзят» ДВП МУС Рэспублікі Беларусь, якое ў цяперашні час узначальвае **Мікалай Збароўскі**. На прадпрыемстве працуюць асуджаныя, якія адбываюць пакаранне ў ПК-17. Спектр прадукцыі, якую выпускаюць, вельмі шырокі: швейныя вырабы рознага крою і складанасці, абутак, скургалантарэя, мэбля, вокны, дзверы, тара, паганаж, цвікі, сетка «рабіца», шнуркі, паліўныя шчэпкі, тратуарная плітка, дарожны і тратуарны камень, хлеб і макаронны⁵.

ПК-17 – калонія агульнага рэжыму. Гэта значыць, што там адбываюць пакаранне тыя, хто парушыў закон першы раз, таму і ўмовы ўтрымання там павінны быць мякчэйшымі, чым на строгім рэжыме. Аднак, нягледзячы на спробы афіцыйнай прэсы падаць калонію як сучасную папраўчую ўстанову, дзе асуджаныя навучаюцца ІТ-прафесіям, новым працоўным навыкам, маюць магчымасць займацца спортам і наведваць царкву, рэпутацыя папраўчай калоніі № 17 вельмі сумнеўная з-за жорсткага стаўлення да зняволеных.

Грамадскі актывіст Мікалай Астрэйка стаў першым палітвязнем, які ўтрымліваўся там у 2006 годзе. Пасля выбараў 2010 года ў ПК-17 адбывалі пакаранне шэраг беларускіх палітвязняў – Зміцер Дашкевіч, Алёксандр Гнедчык, Аляксандр Класкоўскі, Уладзімір Лобан, Зміцер Новік, Арцём Пракапенка, Мікалай Дзядок, Мікалай Статкевіч⁶.

Палкоўніку **Сяргею Ермаліцкаму** ў кастрычніку 2011 года, калі ён быў начальнікам калоніі, быў забаронены ўезд у Еўрасаюз⁷ за жорсткае абыходжанне са зняволенымі і пераслед Мікалая Статкевіча. З 24 сакавіка 2012 года за ціск на палітвязняў візавыя санкцыі пашырылі яшчэ на двух супрацоўнікаў калоніі – **Ігара Алейнікава і Вадзіма Шаменава**.

Фота: Шклоўская калонія № 17. Крыніца: «Ударны фронт»

[2] <https://ru.hrodna.life/2021/05/22/ik-17-shklov/>

[3] Юрыдычны адрас: Рэспубліка Беларусь, Магілёўская вобласць, Шклоўскі раён, г. Шклоў, вул. 1-я Заводская, дом 8.

[4] <https://nashaniva.com/ru/341509>

[5] <https://shklovinfo.by/chelovek-i-zakon/otbyvayushhie-nakazanie-v-ik-N17-rabotayut-na-mnogoprofilnom-predpriyatii/>

[6] <https://www.delfi.lt/ru/abroad/belorussia/v-spiske-nevezdnyh-v-es-ministr-sudi-prokurory-i-tyuremshchiki-50574188>

[7] <https://ru.hrodna.life/2021/05/22/ik-17-shklov/>

Пасля падзеяў 2020 года ў Шклоў для адбыцця пакарання быў адпраўлены шэраг асуджаных па палітычных матывах: юрыст, праваабаронца «Вясны» Уладзімір Лабковіч, прафсаюзны лідар Аляксандр Ярашук⁸, адвакаты Віталь Брагінец і Аляксандр Данілевіч, журналісты Яўген Меркіс і Дзмітрый Лукша⁹, аператар Павел Падабед, мастак Генадзь Драздоў¹⁰, стваральнік Symbal.by Павел Белавус, лекар-трансплантолаг Аляксей Аляксейчык¹¹, бубнач Аляксей Санчук, студэнт Арцём Баярскі¹², фігурант справы Аўтуховіча Павел Разановіч¹³, анархіст Акіхіра Гаеўскі-Ханада¹⁴, ІТ-бізнесовец Багдан Каравец¹⁵ і інш.

Фота: Гутарка са зняволенымі ў ПК-17. Крыніца: shklovinfo.by.

Пасля гвалтоўнай смерці ў калоніі актывіста Вітольда Ашурка ў санкцыйныя спісы Еўрасаюза, Канады і іншых краінаў патрапілі начальнік ПК-17 **Аляксандр Карніенка** і начальнік рэжымнага аддзела калоніі **Сяргей Карчэўскі**¹⁶.

Варта адзначыць, што жорсткі рэжым утрымання асуджаных у ПК-17 заснаваны на традыцыях і нормах, якія засталіся ад савецкай пенітэнцыярнай сістэмы, якая актыўна выкарыстоўвала нефармальную турэмную іерархію (статусы) для прыгнячэння іншадумства і падтрымання свайго парадку¹⁷.

У ПК-17 утрымліваецца вялікая колькасць асуджаных па 328 артыкуле Крымінальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь, для якіх яшчэ ў 2015 годзе Аляксандр Лукашэнка загадаў стварыць такія невыносныя ўмовы ў калоніях, каб «яны смерці прасілі»¹⁸. Пасля падзеяў 2020 года адпрацаваную раней метадыку ўзмацнення жорсткасці ўмоваў утрымання для пэўных катэгорыяў зняволеных у месцах пазбаўлення волі, пачалі актыўна прымяняць, у тым ліку і ў ПК-17, не толькі на «наркаманах»¹⁹, але і на «палітычных».

[8] Пераведзены ў турму № 4.

[9] Выйшаў на волю ў ліпені 2024.

[10] Выйшаў на волю ў лютым 2025.

[11] Выйшаў на волю ў жніўні 2024.

[12] Выйшаў на волю ў студзені 2025 года.

[13] Пераведзены ў турму № 1.

[14] Пераведзены ў турму № 4.

[15] Выйшаў на волю ў ліпені 2024.

[16] <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2024/04/sanctions-in-response-to-ongoing-human-rights-violations-in-belarus.html> (Санкцыйны спіс Канады). <https://gels-avours.dgtresor.gouv.fr/Gels/RegistreDetail?idRegistre=6853> (Санкцыйны спіс Францыі).

[17] Беларускія папраўчыя ўстановы эвалюцыянавалі пасля 1994 года ў бок т.зв. «чырвоных» зонаў, дзе ўлада ёсць толькі ў начальніка калоніі і яго падначаленых і выбудаваная на іх дамінаванні.

[18] <https://www.youtube.com/watch?v=KobFXuPSWJs>

[19] Тых, хто адбываў пакаранне за ўжыванне і распаўсюд наркатыкаў па артыкуле 328 Крымінальнага кодэкса Рэспублікі Беларусь.

ЗНЯВОЛЕННЫЯ РАСКАЗВАЮЦЬ ПРА КАЛОНІЮ

Зняволеныя ў ПК-17 размеркаваныя па 17 атрадах, размешчаных у розных будынках. Ёсць развітая інфраструктура для абслугоўвання ўстановаў і для вольнага часу зняволеных: вялікая спартовая пляцоўка, футбольнае поле, зона для заліцця катка, баскетбольная пляцоўка, царква, комплекс лазняў, душавыя, склад, крытая спартзала (толькі для актывістаў і правядзення асаблівых мерапрыемстваў), сталоўка, медсанчастка.

“

«Калі здымаўся ролік пра тое, як добра ў папраўчай калоніі №17 сядзець, практычна ўсе палітычныя адмовіліся. Кагосьці знайшлі, хто хадзіў паказваў, як ён выдатна жыве тут, як усё добра, як ён раскайваецца...».

Атрады знаходзяцца ў цагляных будынках, звычайна па чатыры атрады ў кожным будынку. Паводле аповедаў былых асуджаных, найбольш прэзентабельны выгляд мае памяшканне **першага атрада**, на які выдзяляецца больш за ўсё грошай і дзе жыве большасць мецэнатаў.

“

«Там вельмі вылізаны выгляд... У іх нават стаіць сістэма хатняга кінатэатра замест ленпакоя. У кожным атрадзе ёсць Smart-TV і VOKA, ёсць магчымасць глядзець фільмы ў картатэцы».

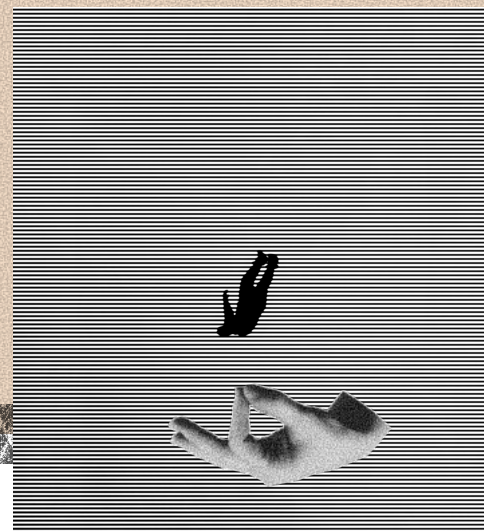
Другі атрад займаецца сталоўкай, харчаваннем асуджаных.

Астатнія атрады ўваходзяць у прамысловую зону, і асуджаныя з гэтых атрадаў працуюць на розных вытворчасцях. Так, **восьмы атрад** спецыялізуецца на вытворчасці абутку для асуджаных і ваеннага комплексу. **Трынаццаты атрад** займаецца ў асноўным рамонтнай працай.

“

«Мяне размеркавалі ў 13 атрад, у РМУ, гэта рамонтны ўчастак. Мы там рамантавалі ўсялякія маторы, макіты. Там дрэваапрацоўка ёсць, цэх усялякіх пагрузчыкаў, аўтацэх. ... дрэвы калолі, драты палілі, якія ўвесь час давалі копаць у неба. Гэтая копаць ляціць на жылыя ўчасткі і зоны, смурод такі хімічны з гэтай трубы валіць».

«МЕЦЭНАЦТВА» – АДЫРАННЕ ГРОШАЙ У ЗНЯВОЛЕННЫХ

Як адзначалася вышэй, ПК-17 – гэта даволі сучасная калонія, якая валодае развітай інфраструктурай, уласнай вытворчасцю, бытавой, кампутарнай і іншай тэхнікай і абсталяваннем. Уся гэтая сістэма шмат учым абслугоўваецца і функцыянуе на грошы асуджаных. Сістэма пабораў добра адладжаная.

Якія ж перавагі мае мецэнацтва для зняволеных? Ім абяцаюць датэрміновае вызваленне, наведванне крытай спартзалы, большую колькасць званкоў, лепшую ежу, нейкія іншыя прывілеі. Перыядычна мецэнатаў збіраюць на сходзі і паведамляюць, што патрэбныя грошы на нейкія выдаткі калоніі. Фактычна для асуджаных мецэнацтва з'яўляецца адзіным спосабам захаваць сваю годнасць у калоніі – не «стукаць» кіраўніцтву, не становіцца актывістам²⁰ і пры гэтым атрымліваць нейкія выгоды. У асноўным спрабуюць адкупіцца асуджаныя па эканамічных артыкулах, карупцыянеры і бізнесоўцы. Аднак не заўсёды гэтае няпісанае правіла працуе: калі ў нейкі момант чалавек адмаўляецца ад выплаты грошай, у яго пачынаюцца праблемы.

“

«Мецэнат – гэта не зусім добраахвотнае становішча. Варта табе спачатку добраахвотна на гэта пагадзіцца, з цябе ўжо не злезуць, цябе будуць даіць пастаянна. Сама адміністрацыя, там блатных ва ўладзе няма, увесь гэты вакуум чорнай улады заняла адміністрацыя калоніі, яны сталі галоўнымі злодзеямі».

“

«У нас у атрадзе былі людзі, якія фінансавалі, а потым адмовіліся. Напрыклад, хутка тая ж камісія, ужо няма сэнсу фінансаваць. Тут ужо пачынаецца зусім іншая размова, пачынаюцца прад'явы: "Ах! ты вось вырашыў саскочыць... – гэта праз актывістаў, сама адміністрацыя гэтага не робіць. – Так справа не пойдзе, мы табе даваралі, дзе грошы?" І тут яму адміністрацыя адразу робіць парушэнне, а з парушэннем ты не праходзіш камісію [па змене меры пакарання]».

З «палітычных» паборы бяруць па-іншаму. У іх выпадку дзейнічае не станоўчая матывацыя прывілеямі, а прынцып «абы не было горш».

[20] Актывісты – зняволеныя, якія працуюць на адміністрацыю калоніі

“

«То бок мы цябе ўвогуле чапаць не будзем, цябе дакладна не будуць садзіць у штрафны ізалятар у адрозненне ад іншых. То бок мы табе лягчэй не зробім, але і горш рабіць не будзем».

Тысячу еўра на рамонт атрада (сярэдня сума) прапануюць або прымушаюць на «добраахвотнай аснове» перавесці на рахункі старэйшым днявальным або аднаму з актывістаў. Натуральна, гэтая нагрузка кладзецца на сваякоў і блізкіх асуджаных.

Праверкі і наведванні калоніі. У калонію пастаянна прыязджаюць з праверкамі камісіі з ДВПА, пракуратуры, Адміністрацыі прэзідэнта, розных дзяржаўных структураў і грамадскіх (прадзяржаўных) арганізацыяў. Як правіла, усе візіты спланаваныя і арганізаваныя загадзя. Звычайна ўсіх зняволеных прыбіраюць з поля зроку праверкі: размяшчаюць па атрадах, змяняюць распарадак дня, закрываюць у пакоях выхаваўчай працы, у ленпакоях, дзе ёсць тэлевізары і можна размясціць больш лавак, каб зняволеныя не хадзілі па зоне.

“

«Няхай твае родныя пакладуць грошы на рахунак вось гэтаму крымінальніку, а гэты крымінальнік грошы выпіша на рамонт прамзоны, а табе за гэта будзе паслабленне».

“

«То бок прыязджае камісія, каб убачыць, як жыве зона, а ў зоне няма зэкаў, усё вылізана. Па Брадвей ніхто не шастае, нават самі супрацоўнікі сядзяць, недзе там схаваліся, толькі будынкі адрамантаваныя паказвае начальнік калоніі Карніенка: “Вось гэта мы адрамантавалі, дзяржаўны бюджэт пайшоў сюды, бачыце, якая спартзала добрая. А там інвентар спартовы, усё набыта мецэнатамі”».

“

«Аднойчы правяральнік адзін прыехаў, прыйшоў на маё працоўнае месца. Я зрабіў даклад, артыкул, і ён мне сказаў: “Вам выпаў вялікі гонар працаваць на радзіме, адбываць пакаранне на радзіме гэтага вялікага чалавека. На гэтым участку ў пачатку 80-х гадоў сам Аляксандр Рыгоравіч працаваў у транспартным аддзеле”».

ЭТАП, СУСТРЭЧА Ў КАЛОНІІ, КАРАНЦІН

“

«Мы зразумелі, што тут размаўляць проста не будуць, таму што ўрываюцца дзевяць-дзесяць чалавек у масках з дубінкамі і тлумачаць табе гумай усё, што ім трэба, ніякіх пытанняў не было, усё хутка і надзейна».

Этап, сустрэча ў калоніі. Як правіла, перавозка ажыццяўляецца ў сталыпінскіх вагонах па начах. Этап можа доўжыцца да некалькіх сутак, гэта залежыць ад адлегласці ад пачатковага пункта да калоніі. Асуджаных па палітычных артыкулах перавозяць у кайданках, якія ім надзяюць яшчэ ў следчым ізалятары і здымаюць толькі ў прамежкавых пунктах этапавання ці ў калоніі прызначэння.

“

«Потым ехаў я на сталыпінскім цягніку. ... у кайданках быў амаль суткі, кайданкі не здымаліся. У іх такія правілы. На тэчках у палітычных пісалі "ППУВД"».

“

«Купэйны вагон, толькі замест купэ камеры зрабілі з сеткамі. Перамяшчаліся па гэтых артыкулах усе ў кайданках, і ў камерах мы ў купэ ехалі ў кайданках, спалі ў іх».

З вакзала Шклова асуджаных перавозяць у калонію, якая знаходзіцца непадалёк.

“

«Машынай нас з вакзала сустрэлі, зноў жа, бягом, лясканне сабак, завялі туды, пасадзілі нас у "стакан", больш за 10 чалавек было. Прыехалі мы ў 05:30, і ў "стакане", не апіраючыся на сценкі, мы стаялі і чакалі да 09:00».

У калоніі асуджаных сустракае варта з аўтаматамі і службовымі сабакамі.

“

«На вуліцы пачаўся дождж, залева. Мы выйшлі, нам адразу ж загадваюць са зброяй у руках вартавыя станавіцца на кукішкі, рукі за галаву, "кешэр" побач ("кешэр" – гэта торба на фені). І такім чынам мы прастаялі на кукішках недзе гадзіну пад дажджом каля брамы калоніі. Яны праходзілі марудна міма людзей, называлі прозвішча, чалавек павінен быў рэзка ўстаць і назваць сябе. Поўны даклад – імя, прозвішча, імя па бацьку, год нараджэння, артыкул, частка артыкула, пачатак, канец тэрміну і катэгорыя прафуліку».

Каранцін. Тых, хто прыбыў, у калоніі адразу размяшчаюць на два тыдні ў каранцін. Асноўныя задачы каранціну – гэта санітарная апрацоўка і адаптацыя асуджанага да ўмоваў жыцця ў няволі.

З арыштантамі звычайна працуюць медыкі – збіраюць аналізы, вывучаюць анамнез, робяць запыты ў медыцынскія ўстановы, робяць флюараграфію. Аднак, па аповедах былых зняволеных, у некаторых з іх на каранціне медагляду не было ўвогуле. Асноўнае абследаванне праводзілі пазней, пасля размеркавання ў атрады, што можа быць небяспечна пры інфекцыйных захворваннях (сухоты, менінгіт і падобнае).

“

«...быў проста звычайны дагляд. Яны пыталіся пра медыцынскія супрацьпаказанні, пра нейкія хваробы. А ўжо потым у калоніі праз дні чатыры, напэўна, мы пайшлі ў санчастку і там здавалі аналізы, там непасрэдна гэта ўсё праводзілася».

Псіхолаг ПК-17 на асабістых гутарках настройвае зняволенага да поўнага падпарадкавання і выканання парадкаў ва ўстанове.

У той жа час для аператыўных супрацоўнікаў ПК-17 каранцін з'яўляецца адным з важных этапаў для пачатку іх карнай працы з асуджанымі, асабліва з палітвязнямі, якім надаюць асаблівую ўвагу. Калі прыязджаюць новыя асуджаныя, у асабістых справах кожнага ўжо ёсць пазнакі, як яны сябе паводзілі ў СІЗА, на этапе, у цягніку, у аўтазаку. Адразу пасля прыезду ў калонію на ўсіх палітвязняў складаюць рапарты па надуманых прычынах або за дробязі, якія цяжка выконваць першы час: незашпілены гузік, няправільна прадставіўся супрацоўніку, размаўляў у страі, не своечасова ўстаў з ложка і многае іншае. У выніку палітвязняў пазбаўляюць усіх спатканняў і пасылак. Адпраўляюць у ШІЗА на 3-5 сутак.

“

«На каранціне літаральна з першых дзён пачаўся ціск. Аж да таго, што мы стаім з вамі размаўляем, я, напрыклад, выйшаў у прыбіральню, вярнуўся назад у гэтае ж памяшканне, і паўторна не павітаўся, гэта лічылася парушэннем. Да абсурду даходзіла. Калі ў цябе – ну да прыкладу кажу – у пакеце торбы ляжыць 19 цыгарэт, а не 20, як у цябе пазначана – усё, гэта парушэнне. Проста ішлі прыдзіркі, каб паставіць на прафулік».

Напрыклад, Вітольд Ашурак²¹ атрымаў дванаццаць спагнанняў²², не выходзячы з каранціну.

“

«Кожны дзень зачитвалі адно і тое ж, абавязкова выклікалі каго-небудзь з асуджаных, ён павінен быў зачитваць, а ўсе астатнія сядзець павінны і слухаць, не перамаўляючыся, не перашэптваючыся, і за ўсім гэтым увесь час сочаць».

[21] Вітольд Ашурак – грамадскі актывіст з Бярозаўкі, які загінуў у ПК-17 21 траўня 2021 года.

[22] Паводле паведамлення кіраўніцтва, калоніі ў Вітольда Ашурака было 12 парушэнняў рэжыму. <https://svaboda.org/a/32145796.html>

У каранціне асуджаныя ў асноўным вивучаюць ПУР²³, знаёмяцца з распарадкам дня, формамі камунікацыі з адміністрацыяй установы. Тых, хто прыбыў, пераапрабуюць у робы, нашываюць біркі з ідэнтыфікацыяй прафуліку²⁴. Як правіла, усё прывезенае з сабой адзенне і прадукты выкідаюць у смецце.

“

«Калі мая чарга дайшла, там стаяў металадэтэктар, мае рэчы сталі даглядаць, шмат дазволенага, што было ў мяне, не прапусцілі, тыя рэчы, якія я набываў, прадукты на таварцы ў Магілёве, згушчанае малако... шмат з набытага проста выкінулі».

Бытавыя ўмовы каранціну былыя зняволеныя апісваюць як цалкам здавальняючыя, будынак мае дабротны выгляд. Корпус знаходзіцца ў правым крыле адміністрацыйнага будынка. Там ёсць адно агульнае спальнае памяшканне, сталоўка, ленпакой, пакой выхаваўчай працы, дзе можна глядзець тэлевізар і чытаць кнігі, пакой захоўвання рэчаў, склад, гардэроб, рукамынікі, прыбіральня.

Каранцін лічыцца атрадам. Ёсць начальнік у званні капітана і чатыры так званыя выхавальнікі – старэйшыя. Старэйшыя – таксама асуджаныя, якія адбываюць працяглыя тэрміны зняволення. У каранціне жорсткі распарадак дня. Дзень пачынаецца а 6:30. Пасля пад'ёму – гігіенічныя працэдуры. Харчаванне – у асобнай сталоўцы. Кожны дзень праводзіцца абавязковае прыбіранне. Па суботах – генеральнае прыбіранне. На вуліцу выносяцца нары, з гардэроба – усе падстаўкі пад абутак. Асуджаныя павінны старанна адмыць столі, падлогі, сцены. Афіцэры пільна сочаць за працэсам і робяць заўвагі.

“

«Потым прыходзіць афіцэр ці два з пальчаткамі і шукаюць пылінку, і папярэджваюць, што генералка пачнецца нанова, калі яны знойдуць хоць адну пылінку».

Наконт забаронаў для палітвязняў апытаныя адзначалі, што званкі са сваякамі яны атрымалі толькі ў прысутнасці афіцэра ДВПа.

“

«Як толькі мы прыходзім да гэтых аўтаматаў, а нехта ў кампутарны клас, кажуць, што мы экстрэмістам тэлефанаваць не даем, прама так адкрыта. У іх экстрэмісцкі прафулік, ім нельга тэлефанаваць. ...У выніку прыйшоў адзін з афіцэрам ДВПа і толькі ў яго прысутнасці можна было "палітычным" тэлефанаваць».

[23] Правілы ўнутранага распарадку.

[24] Жоўтыя біркі для палітвязняў.

ПОБЫТ У КАЛОНИИ

«Уся сістэма была наладжаная на тое, каб навучыць усіх, што ты воўк, ты самотны, ты нікому не патрэбны, ты нікому не павінен дапамагаць, табе таксама ніхто не павінен дапамагаць».

Як распавялі былыя зняволеныя, жыццё ў ПК-17 праходзіць строга па раскладзе. У табліцы адлюстраваныя асноўныя пункты распарадку дня (час пазначаны па інфармацыі апытаных зняволеных).

Час (гадзіны)	Актыўнасць
5:45-6:00 - 6:15	Пад'ём, гігіена.
6:15 - 6:45	Сняданак.
7:00	Праверка.
8:00 - 12:00, 13:00 - 16:00	Праца.
12:00	Абед.
16:00 - 17:00	Вольны час у атрадзе або наведванне лекцый, абавязковых гутарак, выхаваўчага аддзела.
17:00	Вечаровая праверка.
18:00	Вячэра.
21:00	Пастраенне – праверка прафілактычнага ўліку.
22:00	Адбой.

Табл. 1. Распарадак дня ў ПК-17

Былыя зняволеныя расказвалі, што на гігіену, свабоднае баўленне часу ім пастаянна не хапала часу. Зранку, як толькі ўключалася святло і пачынаў граць гімн, зняволеныя павінны былі паспець заслаць ложка, апрануцца і выйсці на ранішнюю зарадку, абавязковую для ўсіх (4-5 хвілінаў). Таму звычайна ўсе прачынаюцца за 5-10 хвілінаў да пад'ёму, каб не ствараць затораў і ўсё паспець.

Двойчы на дзень праводзіцца прыбіранне памяшканняў. На вольны час у зняволеных застаецца максімум гадзіна-паўтары. У вольны час яны намагаюцца згатаваць сабе нешта паесці (гарбата-кава, бутэрброды). А 17 гадзіне пачынаецца вечаровая праверка – пастраенне на лакальным участку ўсяго атрада.

Пасля гэтага зняволеныя ідуць на вячэру. Пасля вячэры звычайна праходзяць лекцыя, прагляд фільма, наведванне клуба ці абавязковыя рэжымныя заняткі. Некалькі атрадаў збіраюць у актавай зале, і хтосьці з супрацоўнікаў выхаваўчага аддзела чытае ім лекцыі пра экстрэмізм, пра шкоду алкагалізму і наркатыкаў.

Адбой праходзіць па сігнале а 22:00.

У выходныя дні распарадак практычна той жа. Асноўнае адрозненне – у нядзелю пад'ём на паўгадзіны пазней і няма вываду на працу, больш мерапрыемстваў у жылой зоне, абавязковых наведванняў залы мерапрыемстваў.

Побытавыя ўмовы ў атрадах. Пасля 2021 года зняволеныя ў ПК-17 раскажваюць пра побыт у калоніі такім чынам.

Сам атрад, як правіла, уяўляе з сябе памяшканне барачнага тыпу. Спальня – двухпавярховыя ложка прыкладна на 80 чалавек.

Кухня – асобнае памяшканне з халадзільнікамі, некалькімі сталамі і чайнікамі. Прыбіральня з трыма-чатырма сядзячымі ўнітазамі, некалькімі пісуарамі, рукамынікамі. Ёсць таксама пакой выхаваўчай працы з тэлевізарам, табурэтамі, крэсламі, склад, сушылка, дзе складаюць курткі і спартовую форму.

“

«Пакуль схадзілі туды-сюды, на званкі дадому, часам яшчэ нейкія атаваркі бываюць. Потым мы падымаемся ў атрад, ёсць паўгадзіны-гадзіна часу, недзе зашыцца-падшыцца, есці згатаваць».

“

«На выходных субота займалася па графіку ці наведваннем бібліятэкі ці наведваннем царквы. Прыбіранне тэрыторыі, прагляд кіно, тэлевізар. Зноў парадак паўсюль павінен быць, вопісы. Часам праводзілі вучэнні – пажар, калі адміністрацыі сумна было, рабіць няма чаго, для праліку як бы ўсе рэчы выносілі на вуліцу, усё пераправяралі. У нядзелю банны дзень, хадзілі ў лазню».

“

«У калоніі ў цябе ніколі няма нармальнай тэмпературы. Там ці вельмі гарача, і ты ходзіш у гэтым кліфце і майцы на спякоце, увесь зашпілены цалкам. Таму што за расшпілены гузік адразу рапарт атрымліваецца. Ці вельмі халодна. Бо ў гэтай маечцы і ў гэтым кліфце мы хадзілі пры любой тэмпературы. Плюс 10 і ўсё, проста зуб на зуб не трапляў. Вельмі халодна было».

“

«...зімой гэта быў проста самы пякельны ўвогуле перыяд жыцця. Таму што накрываешся ўсім запар, чым толькі можна».

“

«Агулам умовы калоніі – яны сумныя. То бок, ніякай асабістай прасторы, ніякай магчымасці прысесці, прылегчы, адпачыць. Гэта адразу парушэнне парадку і дакументы, калі заснуў, ці ў пакой з тэлевізарам, ці іншае, адміністрацыя перыядычна адлоўлівала тых, хто спіць».

Шмат хто з апытаных расказвае пра масу нязручнасцяў з-за пастаянных рамонтаў у атрадах. Пры гэтым зняволеныя нікуды не адсяляліся, рамонт праходзіў спачатку на адным баку спальні, потым – на іншым.

“

«І пастаянна гэты бетон, вільгаць, калі яны нешта заліваюць, яно высыхае, і ты гэтым дыхаеш пастаянна. Пыл на ложку пастаянна, пляснеш па ложку, там проста слуп. Сінія коўдры часам былі белымі проста ад пылу...».

Зняволеныя звычайна прымаюць душ пасля працы на прамзоне.

“

«Мыцца пасля прамзоны максімум пяць хвілінаў, гэта максімум, што табе даецца, таму што там чарга вялікая. На 8 душавых кабінак чалавек 40. Пакуль вада гарачая сцячэ... Таму многія зэкi навучыліся мыцца проста ў халоднай вадзе. Яны зімой і летам мыюцца ў халоднай вадзе».

Адзін раз на тыдзень праводзіцца агульная лазня. У лазню хадзіць трэба ўсім. Хто не хоча мыцца – чакае, калі памыюцца астатнія.

Адзенне. Камплект адзення зняволенага – гэта штаны, куртка з бакавымі накладнымі кішэнямі, бушлат і чорная шапка на зіму, летам – кепка.

“

«Целагрэйкі, яны не грэлі наагул, ніякіх цёплых вусцілак у абутку, які лічыцца зімовым, таксама няма, ступня наскрозь прамярзае. Гэты абутак рабілі самі зэкi, якасць сама за сябе гаворыць».

Працоўнае адзенне зялёнага колеру. На ўсіх куртках нашытыя біркi з персанальнымі дадзенымі, у палітвязняў – адметная бірка жоўтага колеру.

Харчаванне. Казаць пра паўнаwartаснае харчаванне з дастатковай колькасцю бялкоў, тлушчоў, вугляводаў і вітамінаў у рацыёне не даводзіцца. Апытаныя адзначаюць, што зняволеныя, якія застаюцца без атавараў у краме і пасылак сваякоў, выглядаюць худымі і змардаванымі.

Фота: У харчовым блоку ПК-17.
Крыніца: shkolinfo.by.

«Калі фізічна працаваць, яшчэ і спрабаваць падтрымліваць спартовую форму, то немагчыма проста на той ежы, якую даюць на стандартнай порцыі, немагчыма».

«Але зноў жа, тыя, хто не “грэліся”, тыя, хто жылі толькі на вось гэта – на пайкі, якія выдавала зона, – былі ўсе ну вельмі худыя, сухія прама такія».

Іншыя зняволеныя, расказваючы пра харчаванне ў калоніі, скардзяцца на дрэннае прыгатаванне ежы, недавараную кашу або бульбу, няякасны хлеб, поўную адсутнасць гародніны і садавіны.

«Сабак лепш кормяць, чым нас. Напрыклад, ёсць такі бігус, гэта, умоўна кажучы, капуста з мясам. Капуста – шмат сказана, яна смярдзячая, не асабліва пажыўная і больш вада. Перыядычна здаралася, калі нам падавалі недавараную бульбу. Былі выпадкі, калі і больш вады замест бульбы. Масла няякаснае, хлеб рабіўся неяк па-хітраму на бяздрожжавай аснове. Ад яго ў людзей здараліся і паносы, і пердзяжы пастаянныя. Ранішні рацыён – гэта больш якая-небудзь каша, напрыклад, рысавая, аўсяная, што-небудзь такое. На абед – суп, другое звычайна што-небудзь з капустай. Вячэра – таксама што-небудзь такое, як і на абед, але без супу. З напояў толькі гарбата. Зранку таксама гарбата. Па вітамінах нічога, ніякай садавіны. І сітуацыі з выпадзеннем зубоў былі сістэматычныя. Быў часнок, яго перыядычна дадавалі, у восеньскі перыяд, у зімовы перыяд, летам – адзін зубчык на чалавека на прыём ежы».

Пры такім харчаванні зняволеныя моцна губляюць у вазе, у іх парушаецца страваванне і абмен рэчываў, ад недахопу пажыўных рэчываў пакутуе апорна-рухальны апарат, выпадаюць зубы, запалюцца суставы і слабеюць цягліцы. Былыя зняволеныя падкрэсліваюць, што ежа нізкакаларыйная і няякасная, порцыі вельмі маленькія, і яны пастаянна адчувалі голад.

«Многія людзі да 20 кілаграмаў скідалі літаральна за месяцы паўтара-два. То бок, ежа максімальна нізкакаларыйная, у тым плане, што ты можаш паесці ў абед першае, другое, трэцяе, порцыі маленькія, і літаральна праз гадзіну-паўтары ў цябе проста зноў будзе вельмі дзікае жаданне не тое што есці, там ужо здаецца слана б з'еў».

Датычна да харчавання ў штрафным ізалятары ўсе аднадумныя – ежы не хапае, і гэта выкарыстоўваецца адміністрацыяй як дадатковае катаванне зняволеных.

«А вось калі ў штрафным ізалятары сядзіш, там канкрэтна не хапае ежы. Халодна, нервы і ўсё астатняе, і ежа гэтая, што паеў, што не паеў. Я калі быў у штрафным ізалятары... паеў, і ты не адчуваеш увогуле, што ты з'еў нават. Там пастаянна голад, 10 дзён штрафнога ізалятара даюць, 10 дзён ты будзеш адчуваць пастаянны голад».

КАРЭСПАНДЭНЦЫЯ, ПАСЫЛКІ, СПАТКАННІ, ЗВАНКІ, АДВАКАТЫ

Крымінальна-выканаўчы кодэкс Рэспублікі Беларусь вызначае, што спатканні, званкі асуджаным дазваляюцца з блізкімі сваякамі ў адпаведнасці з ПУР. Пры гэтым перапіска асуджаных не можа быць абмежаваная толькі блізкімі сваякамі, хаця фактычна палітычным зняволеным забаронена адпраўляць і атрымліваць лісты ад асобаў, якія не зацверджаныя рашэннем адміністрацыі калоніі. Карэспандэнцыя асуджаных падлягае цензуры, а тэлефонныя размовы – праслухоўванню супрацоўнікамі калоніі²⁵.

“

«Перапіска ў калоніі магчымая толькі са сваякамі... але пры гэтым яны нават ад сваякоў лісты могуць знішчаць, цынічнасць знаходзіць нейкую. Што такое “цынічны змест”? ...увогуле ніяк нічым не вымяраецца... яго проста знішчаюць, і ты ніяк не можаш праверыць».

“

«Магу дакладна сказаць, што менавіта людзі, асуджаныя па палітычных артыкулах – яны трапляюць пад вось гэтыя абмежаванні. Усе астатнія катэгорыі атрымліваюць ад каго заўгодна».

Пасля пачатку поўнамаштабнай вайны Расіі супраць Украіны права палітычных зняволеных на атрыманне і адпраўленне карэспандэнцыі стала абмяжоўвацца.

“

«З перыяду вайны ўсе палітычныя перасталі атрымліваць лісты, проста адразу. Усе лісты, якія ішлі ад неблізкіх, ад людзей, якія не ўпісаныя ў тваю справу, яны проста не даходзілі».

Дыскрымінацыя палітычных зняволеных праяўляецца і ў чарговасці званкоў. Ім давалі тэлефанаваць самым апошнім, і толькі ў прысутнасці супрацоўніка калоніі.

“

«Спачатку тэлефанавалі звычайныя людзі, потым пускалі асобна тэлефанаваць “апушчаных” НСС, і потым толькі, пасля апушчаных, заводзілі палітычных. І заўсёды ў прысутнасці афіцэра ДВПА можна было тэлефанаваць – астатнія тэлефанавалі без афіцэраў».

«Павінен быў быць або ДПНК, або супрацоўнік аперчасткі, мясцовы чэкіст – ён хадзіў, мог у любы момант уклініцца ў размову і сказаць: “Здрасце, я такі-та супрацоўнік установы, назаўсёды сябе”. То бок, ці тэлефануеш ты па адрасе, які ты пазначыў раней у бланку».

Спатканні з роднымі (кароткатэрміновыя і доўгатэрміновыя). Згодна з КПК асуджаным дазволенае адно працяглае і адно кароткае спатканне адзін раз у чатыры месяцы. Аднак пазбаўленне спатканняў адбываецца за самыя нязначныя правіны. Адвольнае ўжыванне спагнанняў да палітычных зняволеных у выглядзе пазбаўлення чарговых спатканняў прыводзіць да фундаментальных парушэнняў іх асноўных правоў.

«Сто адсоткаў перад спатканнем у цябе будзе парушэнне... пасылак пазбаўлялі, бандэроляў пазбаўлялі, кароткіх і працяглых спатканняў пазбаўлялі. Адзін раз пазбавілі спаткання за два дні да спаткання. Мяне змясцілі ў штрафны ізалятар, добра, што атрымалася перадаць родным, каб не ехалі».

Сустрэчы з адвакатам. Канстытуцыйнае права на юрыдычную дапамогу не можа быць абмежаванае для асобаў, якія адбываюць пакаранне ў выглядзе пазбаўлення волі, ім гарантуецца права карыстацца паслугамі адвакатаў²⁶. Але гэтае права ў ПК-17 парушаецца ўвесь час.

«Я як толькі напісаў заяву на адваката, аддаў з дзяжурным памочнікам начальніка калоніі, мне ў той жа дзень прыляцела парушэнне. І ўсё! Я з памяшкання камернага тыпу з'ехаў у штрафны ізалятар».

ПРАЦА Ў КАЛОНІІ

«...з улікам таго, што нельга адмовіцца ад выхаду на працу, гэта больш падобна на рабскую працу, таму што ніякай аплаты працы, ніякай бяспекі працы, а калі чалавек трапляе ў штрафны ізалятар, ён пазбаўляецца адпачынку аўтаматычна».

«Там ёсць трактары, але навошта трактары, калі ёсць экстрэміды?»

Фота: Прамзона ПК-17 Крыніца: shklovinfo.by

На тэрыторыі калоніі ёсць 12 цэхаў і вытворчых участкаў, дзе працуюць зняволеныя.

Дрэваапрацоўчая вытворчасць дзеліцца на пілараму, якая лічыцца адным з самых цяжкіх відаў працаў, і выраб еўрападдонаў. Самай бруднай і шкоднай працай з'яўляецца чыстка кабеляў. У цэху, дзе займаюцца чысткай кабеляў, таксама знаходзіцца печ, у якой гэтыя кабелі плавяць. Як правіла, палітычных зняволеных размяркоўваюць менавіта на гэтыя шкодныя працы.

“

«Я быў на дрэваапрацоўцы. Наагул у папраўчай калоніі № 17 абутак, швейная вытворчасць... рамцэх, дзе аўтамабілі рамантуюць, ... дрэваапрацоўка, пякарня ў жылой зоне, ... плітку тратуарную ў летні час б'юць».

“

«Там яшчэ паляць гуму, забруджваюць атмасферу. Людзі гавораць з суседніх вёсак, што яны тэлефануюць і скардзяцца, што смярдзіць чорным дымам. Яны там спальваюць гуму, што ўвогуле забаронена. Мы дыхалі чорнай гумай, гэтым дымам. Я надзяваў па 2-3 маскі – гэта не дапамагала. Паласкаў нос, ён быў увесь чорны. І там людзі гэтым дыхаюць».

“

«...прадукты гарэння гэтых кабеляў – розныя хларыды, пластык, гума, ізаляцыя кабеляў. Вельмі такая складаная праца. Піларама, там іх дзве, дзе трэба бявенні накатаць і на стужкавай піле распілоўваць. Звычайна такіх больш небяспечных палітычных зняволеных, каб мелі менш сувязяў з астатнімі асуджанымі, іх ставяць на пілараму і ў начную змену».

Таксама ёсць гаспадарчы атрад, які займаецца рамонтнымі і будаўнічымі працамі ў самой калоніі.

“

«Гэта адкрыты цэх, які прадзымуваецца, асабліва ў 20-21, зіма, даходзіла да -30 у Шклове. І мы працавалі. Гэта не аўтаматызаваная вытворчасць. Катаеце дрэвы ўдвух з напарнікам. Потым на тачцы, на такой ваганетцы, па рэйках піхаеце бярвяно да пілы, і там пілуецца ўсё».

“

«Ёсць яшчэ такі гаспадарчы атрад, які робіць усю астатнюю працу па калоніі. Гэта будаўніцтва разнастайнае, абслугоўванне зоны... Зэкі самі сабе будуць зону, самі сабе робяць так, каб ты не мог адтуль збегчы».

Фота: Вырабы, зробленыя зняволенымі ПК-17.
Крыніца: shklovinfo.by

“

«Вельмі шмат прадукцыі шылі. Ёсць такая фірма светлагорская – "Светлатэкс". Шылі працоўнае адзенне для працаўнікоў будоўлі, звычайнае працоўнае адзенне сіняга колеру са святлоадбівальнымі элементамі. Шылі працоўнае адзенне на "Магілёўліфтмаш"».

“

«Мы выраблялі шчэпку для распалкі камінаў для нейкай замежнай кампаніі. У нас нават былі пакеты, у якія мы гэта фасавалі, здаецца, з Вялікабрытаніі кампанія».

Пасля поўнамаштабнага ўварвання Расіі ва Украіну стала паступаць мноства заказаў для ваенных устаноў. Так, на дрэваапрацоўчай вытворчасці вырабляліся скрыні для снарадаў і ракетаў, узоры якіх дасылаліся з Расіі. Таксама былі вялікія заказы на выраб ваеннай формы.

Праца ў калоніі з'яўляецца абавязковай. І нават калецтвы не з'яўляюцца падставай для вызвалення ад працы. Любая адмова ад выканання працы, як па фізічных, так і па маральных прычынах, заканчваецца змяшчэннем у ШІЗА. Характэрна, што змяшчэнне ў штрафны ізалятар яшчэ не азначае, што працу не давядзецца выконваць, некаторых зняволеных прыводзяць на працу нават адтуль.

Працоўны дзень на прамзоне пачынаецца з 8 гадзінаў раніцы і доўжыцца прыкладна да 15:30, усталяваны пяцідзённы працоўны тыдзень. Пасля працы зняволеным даецца магчымасць прыняць душ: у адведзеныя паўгадзіны на адну душавую кабінку прыпадае 3-5 чалавек. Кожную гадзіну даецца перапынак на 5-10 хвілінаў, аб 11:30 яны ідуць на абед. Прымусліва да працы дадаткова залежыць ад вытворчасці, на якой заняты зняволеныя. Пры гэтым часта ім даводзіцца выконваць асабістыя даручэнні адміністрацыі, якія тычацца рамонтна-абытковага абслугоўвання, аўтамабіля.

“

«Нас прымушалі рабіць скрыні для ракетаў 120-міліметровых, там 120 ці 122 міліметры, я дакладна не скажу. Адзінае што, я бачыў скрыню-ўзор, які павінен служыць прататыпам, там была пазначаная нейкая вайсковая частка ў Расійскай Федэрацыі».

“

«На дрэваапрацоўцы білі скрыні ТМ-62 пад танкавыя міны. Пасля скрыні пад "Град" білі. Скрыні яшчэ пад нейкія снарады білі вельмі ў вялікай [колькасці]...».

“

«...пасля гэтага паступіў заказ на Міністэрства абароны вялікі, там 65 тысячаў камплектаў формы, і потым ужо пачалі шыць ваенную форму».

“

«У калоніі стоадсоткавы вывад на працу. Настолькі стоадсоткавы, што пры мне нават быў асуджаны, у якога была толькі адна рука, ён другую страціў, няшчасны выпадак... І яго прымуслілі з адной рукой усё адно хадзіць на працу... Адмова выйсці на працу – гэта адразу давалі штрафны ізалятар».

“

«...былі выпадкі, калі асуджаных са штрафнога ізалятара выводзілі на працу».

“

«Пачатак працы а 8 гадзіне, заканчваецца а 4. ... а 3:30 прыкладна даюць ваду, каб памыцца. Ну памыцца там паспяваеш так: намыліўся, змыліўся, таму што па 5-3 чалавекі на адну кабінку душавую і трэба паспець усім».

На вытворчасці ўсталяванае старое абсталяванне, якое не адпавядае тэхніцы бяспекі. Працаўнікам не выдаюцца працоўнае адзенне і сродкі абароны. Па сутнасці за сваю бяспеку адказнасць нясе сам зняволены, а не адміністрацыя, якая прымушае яго да працы. Умовы ў цэхах вельмі адрозніваюцца.

“

«Я потым харкаў фарбай. У мяне соплі былі колеру фарбы, якой я ўсё фарбаваў. Былі вядома, фільтры, ну як, былі, вядома, рэспіратары, але для іх не было фільтраў».

“

«Поўнае невыкананне ўмоваў, правілаў тэхнікі бяспекі. Абсалютнае наплявальніцтва. Нам часам выдавалі, часам не выдавалі форму для працы».

Апытаныя расказваюць пра траўмы на вытворчасці ў ПК-17. Нават у такіх выпадках зняволеныя вырашаюць не звяртацца па медыцынскую дапамогу, таму што гэта немінуча цягне за сабой пакаранне.

“

«Быў выпадак, калі чалавек проста спатыкнуўся, калі разгружалі машыну, і падварнуў сабе галенаступ, яго змясцілі ў санчастку. А пасля таго, як ён пабыў нейкі час у санчастцы, яго перавялі ў штрафны ізалятар. Там усё проста робіцца, каб людзі маўчалі».

“

«Траўмы былі вытворчыя. Два разы мяне біла электрычным токам, таму што швейныя машыны былі незаземленыя, і адзін раз я сабе прабіў палец, пазногаць іголкай».

З-за невыканання тэхнікі бяспекі на вытворчасці частыя няшчасныя выпадкі, у тым ліку адразанне пальцаў, ручыцаў, рваныя і колатыя раны ад інструмента. Самым траўманебяспечным участкам працы з'яўляецца піларама.

“

«Яшчэ ёсць такая машына, якая здрабняе абрэзкі той драўніны, якая пілуецца на піларамах, яе знішчаюць у такія трэскі, каб гэтымі трэскамі ацяпляць калонію. Там быў выпадак, што з гэтага здрабняльніка трэсак вылецела назад дошка, яе закідваеш туды, а яна адпружыніла, назад вылецела, і чалавеку наскрозь руку прабіла».

“

«...пры мне чалавеку адарвала мезенец і дзве фалангі безыменнага пальца, з-за вось такіх вось тэхнічных момантаў».

Заробак фактычна зняволеным не выплачваецца. Яны атрымліваюць ад некалькіх капеек да некалькіх рублёў у месяц, а большую частку адміністрацыя калоніі вылічае на іх утрыманне. На рэдкіх вытворчасцях і, у асноўным, зняволеным, які даўно сядзяць, удаецца зарабіць 20-70 рублёў, гэта пры мінімальным заробку ў Беларусі ў 726 рублёў²⁷.

[27] Усталяваны з 1 студзеня 2025 года пастановай Савета Міністраў № 935 «Аб усталяванні памеру месячнай мінімальнай зароботнай платы».

“

«Я атрымліваў каля 2 рублёў у месяцы на працы, на пілараме».

“

«...аплата 40-60 капеек у месяцы. Гэта мала. Гэта проста смешна».

Акрамя працы на прамзоне, зняволеныя таксама выконваюць шэраг працоўных абавязкаў па ўтрыманні калоніі. Так, па графіку яны праводзяць прыбіранне атрада, прычым палітычным зняволеным дзяжурыць даводзіцца часцей, а таксама прыбіранне тэрыторыі калоніі. Прыбіранне атрада не ўключае ў сябе прыбіранне санвузлоў, яго ажыццяўляюць зняволеныя ў нізкім статусе. Таксама існуе графік дзяжурстваў па дзвярах, так званыя «днявальныя», якія павінны адказваць па тэлефоне і весці ўлік тых, хто ўваходзіць і выходзіць з атрада. Зняволеныя таксама прыцягваюцца да рамонтных ці будаўнічых працаў на тэрыторыі калоніі, прычым гэта не аплачваецца.

“

«Штодня сем чалавек з атрада займаліся прыбіраннем. Двое ўвечары падмяталі тэрыторыю, і пяцёра зранку і ўвечары займаліся прыбіраннем атрада».

“

«Апроч гэтага ў нас былі дзяжурствы па прыбіранні, графік, дзе палітычныя заўсёды стаялі больш за ўсіх».

НЕФАРМАЛЬНАЯ ТУРЭМНАЯ ІЕРАРХІЯ

«Адміністрацыя наўмысна падтрымлівае гэтую сістэму з "пеўнямі"²⁸ і іншым, для таго, каб пасля мець рычаг ціску на асуджаных. То бок, любы асуджаны не можа сабе дазволіць перайсці ў "нізкі статус", таму што гэта адразу прывядзе да сацыяльнай ізаляцыі. А сацыяльная ізаляцыя рэальна зводзіць людзей з розуму...».

Варта адзначыць, што сістэма падзелу на касты актуальная практычна для ўсіх краінаў былога СССР. Па сутнасці, існуе чатыры асноўныя статусы зняволенага ў гэтай нефармальнай турэмнай іерархіі. Зрэшты, ад краіны да краіны сітуацыя можа крыху мяняцца. У некаторых краінах і калоніях могуць быць уведзеныя прамежавыя статусы. Але асноўная канструкцыя практычна не памянялася.

Апісваючы турэмную іерархію як сістэму, нельга ігнараваць нейкія законы. У прыватнасці, ёсць адна вельмі простая заканамернасць. Падняцца з самага нізу наверх у гэтай іерархіі не атрымаецца, у той час як апусціцца ўніз даволі лёгка. Гэты працэс называецца «апусканне».

У Беларусі законы нефармальнай турэмнай іерархіі з часам крыху змяніліся і, як правіла, зняволеным з нізкім сацыяльным статусам становяцца па ўказанні адміністрацыі.

«Ёсць такі падзел на звычайных асуджаных і на "пеўняў", нізкі статус. Нізкі статус – гэта прыніжэнне і катаванні ў дачыненні да чалавека, таму што з ім ніхто не стасуецца, з ім ніхто не сябруе, акрамя такіх жа нізкастатусных. У дачыненні да гэтых людзей праводзяцца сістэматычныя вербальныя знявагі, як ад супрацоўнікаў адміністрацыі, так і ад асуджаных. І ёсць такая практыка, калі па ўказаннях начальніка калоніі, напрыклад, з узгаднення начальніка аператыўнага аддзела **Мельнікава Аляксандра Сяргеевіча**, супрацоўнікі прымушалі іншых асуджаных выносіць смецце, што, адпаведна, пераводзіць асуджанага ў нізкі статус».

Як адзначалася вышэй, папраўчая калонія № 17 функцыянуе як «чырвоная» зона, дзе дамінуе кіраўніцтва калоніі і ягоныя падначаленыя. З аднаго боку, гэта выяўляецца ў жорсткім выкананні працэсуальна-выканаўчага заканадаўства і іншых нормаў, якія вызначаюць парадак утрымання зняволеных у папраўчай установе. У той жа час нефармальная турэмная іерархія (падзел зняволеных на статусы або касты) служыць для адміністрацыі магутным інструментам падтрымання парадку, прыціснення любога іншадумства і формай барацьбы з «палітычнымі». Як адзначаюць зняволеныя, на справе сама адміністрацыя захоўвае і выконвае зэкаўскую культуру і паняцці.

[28] «Пеўні» – гэта каста «недатыкальных» у нефармальнай іерархіі зняволеных ва ўстановах ДВП. Такія асобы адкідаюцца іншымі зняволенымі па розных прычынах (напрыклад, за тое, што трапілі пад сексуалізаваны гвалт або здзейснілі сексуалізаваныя злачынствы, або проста за тое, што былі ў кантакце з іншымі так званымі «пеўнямі») і лічыцца, што яны трапляюць пад большую рызыку жорсткага абыходжання з боку іншых зняволеных.

“

«Насамрэч, міліцыя ад зэка нічым не адрозніваецца, яна жыве па такіх жа паняццях. Па паняццях зэк не можа задаваць пытанні. І ты сядзіш у гэтага мянта ў кабінёце і нешта кажаш, і ён табе кажа прама: "Хто ты такі, каб пытанні задаваць?". То бок, не проста забараняе мне пытанні задаваць, менавіта спасылаючыся на культуру зэкаў».

Паводле аповедаў былых зняволеных, каставая сістэма неформальнай іерархіі ў ПК-17 выглядае прыкладна так:

“

«Нейкія правілы прыдумалі свае, каб прымушаць зэкаў жыць па правілах, якія ствараюць рэжым, але яны фармальныя. То бок, брыгадзір гэта таксама, лічыцца, тыпу актывіст, і ён неяк у нас пабіў хлопца, які працаваў не хацеў на пілараме. Гэта ўсё пакрываецца міліцыяй, гэта нават на руку ёй, для таго, каб не пэцкаць свае рукі».

«Казлы» працуюць з турэмнымі службоўцамі, каб падтрымліваць парадак ці выконваць адміністрацыйныя задачы. Гэта прывілеяваны клас (загадчыкі гаспадаркі, старэйшыя па атрадзе, брыгадзіры).

Пераважная большасць зняволеных трапляе ў шырокую катэгорыю, вядомую як **«мужыкі»**. Яны прымаюць неформальны кодэкс паводзінаў, устрымліваючыся ад актыўнага супрацоўніцтва з турэмнымі ўладамі.

«Пеўні», «недатыкальныя» ці «апушчаныя, пакрыўджаныя». Ім адводзяцца функцыі, якія лічацца непрыдатнымі для іншых зняволеных з-за іх «нячыстай» сутнасці – прыбіранне выгравных ямаў, прыбіральняў, душавых, лазняў ці дворыкаў для прагулак.

Ёсць яшчэ невялікая група **«пацукоў»** – гэта зняволеныя, якія былі заўважаныя на крадзяжы, у тым ліку ў «пеўняў». І ёсць **«чэрці»** – «тыпу там брудны, не мыецца, паўбомж», гэта таксама нізкі статус у іерархіі.

Па паняццях зоны, у «пеўні» трапляюць зняволеныя, асуджаныя пераважна па артыкулах сексуалізаванага характару (згвалтаванне, педафілія і інш.). Для гэтых людзей тая ж адміністрацыя вызначае асобныя санвузлы, асобныя ракавіны, асобныя спальныя месцы, асобныя сталы ў сталоўцы.

“

«...туды траплялі людзі з "дрэннымі" артыкуламі, 168, 167, карацей, артыкулы сексуалізаванага гвалту. Былі такія ў нас: хтосьці недзе за нейкія правіны трапляў туды – то бок становіўся "пеўнемі". Гэта не абавязкова гомасексуалы – не. Гэта так званыя "пакрыўджаныя", якія нешта не так зрабілі – умоўна, у прыбіральні падняў, нешта выпусціў. У "пеўня" пазычыў або ўзяў з рук у "пеўня"».

“

«У іх ёсць у калоніі асобны ложак, асобная нара дзесьці ў куце, максімальная аддаленая ад усіх, асобны хадок, асобная тумбачка, асобныя сталовыя прыборы, асобныя талеркі, асобнае месца ў сталоўцы, асобны пісуар у прыбіральні, асобны рукамыйнік, у іх усё асобна, асобнае адзенне, у іх нават на прыборах ёсць гравіроўка з надпісам "НСС". У іх гравіроўка нават на прыборах, на сталовых прыборах, нават на адзенні бывала відаць, што ў іх напісана на спіне "НСС"».

Варта адзначыць, што ў турмах і штрафным ізалятары прыбіранне прыбіральні, камеры, вынас смецця і іншыя так званыя зневажальныя працы не цягнуць за сабой паніжэнне статусу для зняволенага.

“

«У турме гэта лічыцца не западло, ну тыпу ты не зафлашмоціўся, ты не "певень", калі там прыбіральню памыў, за сабой ты мыеш, дапусцім, у штрафным ізалятары таксама за сабой мыеш, толькі там гэта тыпу можна».

Як трапляюць у нізкі сацыяльны статус ці як адбываецца працэс апушчэння:

“

«Там ёсць нейкія пэўныя паняцці, правілы, якія нельга пераступаць: падымаць з падлогі ў прыбіральні нешта, калі ўпала, або калі ты маеш якія-небудзь гомасексуальныя схільнасці, або сувязі ў цябе былі гомасексуальныя, або досвед занятку аральным сексам. Яны могуць проста змясціць яго ў адну камеру з іншымі людзьмі нізкага сацыяльнага статусу, і ён ужо аўтаматычна будзе лічыцца такім жа. Спосабаў вельмі шмат».

Аднак, акрамя выпадковых дзеянняў зняволенага, да «апушчэння» падштурхоўваюць самі супрацоўнікі папраўчай установы:

“

«У нас быў у атрадзе перада мной чалавек, я яго не заспеў, таму што яго звезлі на крытую, гэта хтосьці з палітычных. Прышло тры міліцыянты, капітан, маёр, кажуць: "Бяры сметніцу і вынось", чалавек узяў і панёс. Усё! Пасля гэтага з ім працуюць, яго садзяць на штрафны ізалятар, з ім працуюць псіхолагі, аператыўнікі, яму тлумачаць, што ўсё, цяпер ты – "певень", цяпер ты вось "пакрыўджаны", нізкі сацыяльны статус...».

«А я да начальніка калі прыходзіў, ён мне кажа: "Чаго ты не ўзяў сметніцу?". "Ну вы ж разумееце, што вы мяне закідваеце ў нізкі сацыяльны статус". Ён такі: "Што? Падтрымліваеш гэтыя зладзейскія традыцыі?". А я стаю маўчу, думаю, не буду я вам казаць пра сталоўку, што ў сталоўцы-та "пеўні" асобна ядуць, а вы гэта ведаеце, вы гэта падтрымліваеце».

У сітуацыях з палітвязнямі, калі трэба перавесці на турэмны рэжым, супрацоўнікі прапануюць прыбраць прыбіральню. Гэты працэс здымаецца на мабільныя камеры, якія пры сабе маюць усе супрацоўнікі. Зняволены разумее, што ён сядзіць у крымінальнай сістэме, што гэта неадкладна прывядзе яго да нізкага сацыяльнага статусу. Калі зняволены адмаўляецца, гэта лічыцца злосным непадпарадкаваннем супрацоўніку, за што яго могуць пасадзіць у ШІЗА ці так званы «бур» (памяшканне камернага тыпу). Туды садзяць, як правіла, на некалькі месяцаў. Там зняволены атрымлівае яшчэ некалькі парушэнняў, якія цягнуць за сабой ужыванне артыкула 411 КК РБ або змену рэжыму з накіраваннем у турму.

«Вось так і адбылося з Н., некалькі разоў ён адмовіўся выносіць тую сметніцу, ім гэтага было мала, яны трэці раз яму прапанавалі, а тут адбылася такая цікавая рэч, што ён яе вынес. Атрымліваецца, ён прызнаў тое, што ён будзе ў нізкім сацыяльным статусе. Яго проста падвялі да гэтага, яго вельмі доўга маральна катавалі, ён з ШІЗА не вылазіў. Яму было цяжка і маральна, і фізічна. Ён проста вынес гэтую сметніцу, і тут адбылася такая рэч, што супрацоўнікі не ведалі, што з гэтым рабіць, таму што за стол да астатніх ён не можа сесці, за стол да нізкага сацыяльнага статусу ён таксама не пайшоў, у іх такое неразуменне, што з ім рабіць, яны суткі яго яшчэ пратрымалі ў гэтым атрадзе, потым хутка зрабілі кучу парушэнняў і закінулі яго ў памяшканне камернага тыпу. А праз тры месяцы дадалі яму год ці паўтара і вывезлі яго на турму. Дадалі тэрмін і вывезлі на тры гады на турэмны рэжым. Як прыходзіла нам інфармацыя з турмы, ён там паразмаўляў з тымі зняволенымі, якія маюць дачыненне да крымінальнага свету, ён сядзіць, як і ўсе, у яго няма нізкага сацыяльнага статусу».

ПАЛІТЫЧНЫЯ ЗНЯВОЛЕННЫЯ: АСАБЛІВАСЦІ АДБЫЦЦА ПАКАРАННЯ

«ПК-17– гэта штосьці накшталт гестапа... Як хадзілі ў Асвенцыме з жоўтымі зоркамі на грудзях, так у ПК-17 ходзяць палітычныя зняволеныя з гэтымі жоўтымі біркамі. І нам нічога нельга, нам усё рэжуць, пазбаўляюць спатканняў, пасылак, перадачаў».

Палітычных зняволеных у абсалютнай большасці ставяць на ўлік па экстрэмізме і/ці схільнасці да нападу на супрацоўнікаў міліцыі, калоніі яшчэ на этапе знаходжання ў СІЗА. Падставай становіцца сам факт асуджэння па артыкулах, звязаных з пратэстамі, распачатымі ў 2020 годзе. Аднак нагодай для пастаноўкі на ўлік могуць стаць і зносіны з палітычным зняволеным, і проста камунікацыя на беларускай мове. Асобы, якія стаяць на ўліку па экстрэмізме, носяць на форме біркі жоўтага колеру, схільныя да нападу – чырвонага. Тых, хто стаяць на ўліку, як правіла, накіроўваюць на самыя цяжкія віды працы, напрыклад, на пілараму або чыстку кабеляў.

“

«... гэта азначала тое, што яны стаяць на прафілактычным ўліку. Давалі ўсім палітычным, і гэтая бірка казалася ўсім супрацоўнікам адміністрацыі, што гэтага чалавека трэба і можна прыніжаць, як хочаш, запаўняць на яго любыя самыя абсурдныя рапарты, то бок здэкавацца, самасцвярджацца за рахунак яго, і гэта яшчэ будзе заахвочвацца адміністрацыяй».

“

«Яны нас называлі экстрэмістамі ці часцей за ўсё называлі жайтабiрачнікамі ці змагарамі».

“

«У нас нават былі людзі, якім проста вешалі прафілактычны ўлік, якія проста размаўлялі на сваёй беларускай мове».

Асуджаных па палітычных артыкулах часцей за іншых караюць, максімальна хутка ствараючы ўмовы для прызнання іх злоснымі парушальнікамі парадку адбыцця пакарання²⁹. Гэта цягне для іх шэраг негатыўных наступстваў, такіх як абмежаванне магчымасці набываць рэчы і прадукты ў краме калоніі, атрымліваць заахвочванні, быць умоўна датэрмінова вызваленым. Самымі страшнымі наступствамі з'яўляюцца перавод на больш строгі рэжым адбыцця пакарання і асуджэнне па артыкуле 411 Крымінальнага кодэкса (злоснае непадпарадкаванне патрабаванням адміністрацыі папраўчай установы, якая выконвае пакаранне ў выглядзе пазбаўлення волі), што караецца тэрмінам пазбаўлення волі да года, а пры асабліва небяспечным рэцыдыве або цяжкім ці асабліва цяжкім злачынстве – да двух гадоў.

[29] Згодна з артыкулам 117 Крымінальна-выканаўчага кодэкса Рэспублікі Беларусь, асуджаны да пазбаўлення волі прызнаецца злосным парушальнікам усталёванага парадку адбыцця пакарання адміністрацыяй папраўчай установы на працягу тэрміну дзеяння спагнанняў, калі ён мае не менш за:

1) чатыры спагнанні ў выглядзе вымовы і пазачарговага дзяжурства;

2) тры спагнанні, адно з якіх пазбаўленне права на пасылку або перадачу і пазбаўленне права на спатканне;

3) два спагнанні, адно з якіх змяшчэнне ў штрафны ізалятар.

“

«Усе палітвязні былі зробленыя ў паскораным рэжыме злоснымі парушальнікамі парадку. Адміністрацыя адмыслова, каб не даць права на ўмоўна-датэрміновае вызваленне, не даць перадачы справы ў суд па змякчэнні пакарання ўсіх рабіла злоснымі парушальнікамі. Пазбаўляла атаваркі з шасці базавых да дзвюх базавых, абмяжоўвала перадачы, перыядычна змяшчала ў штрафны ізалятар. Стаўленне да нас было відавочна горшае, чым да астатніх асуджаных».

“

«Па прыездзе ўсіх палітычных там робяць адразу злоснікамі... Мы яшчэ не паспелі зайсці ў нейкае памяшканне, мы не падпісалі ніякія дакументы, ні паперы, нам яшчэ не зрабілі вобшук, нам адразу ж павесілі парушэнне».

“

«Інстытут датэрміновага вызвалення ніводнага з палітычных не закрануў, таму што па прыбыцці ў лагер на працягу пары месяцаў мы ўсе становіліся злоснымі парушальнікамі ўсталяванага парадку».

Пастаноўка на ўлік па экстрэмізме выклікае цэлы шэраг абмежаванняў і абавязкаў, звязаных з гэтым статусам. Так, зняволены пры пераклічках заўсёды абавязаны называць свой статус, ён абмежаваны ў наведванні шэрагу грамадскіх месцаў, у дачыненні да яго праводзяцца дадатковыя праверкі. Былыя зняволеныя адзначаюць, што большасць забаронаў з'явілася пасля пачатку поўнамаштабнай вайны Расіі супраць Украіны ў лютым 2022 года.

“

«Для нас, асобаў, якія стаяць на прафілактычным уліку, былі арганізаваныя дадатковыя праверкі, дзе правяралі абсалютна ўсё: паголенасць, форму адзення, прама каб быў як з іголачкі, рабілі нейкіх узорнапаказальных людзей. Проста да маразу даходзіла часам».

“

«Яны мэтанакіравана вешалі табе парушэнне, каб табе абмежаваць пасылкі, спатканні. Абмяжоўвалі ва ўсім: у перамяшчэннях, наведваннях стадыёнаў, спартзалаў, бібліятэкі. Палітычным забаранялі займацца і прымаць удзел у спартовых мерапрыемствах».

Адміністрацыя калоніі стварае атмасферу, у якой палітычныя зняволеныя становяцца мішэнню для нападак з боку іншых зняволеных. Камунікацыя паміж палітычнымі зняволенымі, а таксама іншых зняволеных з імі могуць ператварыцца ў непрыемнасці, таму «жаўтабірачнікаў» прынята абыходзіць бокам.

“

«...камунікацыя са сваімі палітычнымі, падтрымка палітычных – гэта пераследавалася, адміністрацыя настройвала людзей, зэкаў, каб зэкі не камунікавалі з палітычнымі».

“

«Калі больш за тры збярэцца палітычных побач, то гэта таксама можа быць ужо парушэннем. Размовы пра палітыку таксама былі насамрэч вельмі небяспечныя. Нават можаш пагаварыць з кімсьці са сваіх прыяцеляў, хтосьці падслухае і раскажа супрацоўнікам, і ўсё, цябе пакараюць».

Акрамя таго, павышаная ўвага адміністрацыі да палітычных зняволеных выклікае ў іншых зняволеных незадаволенасць і непрыязнасць да саміх палітычных.

“

«...чым больш палітычных, тым больш вобшукаў, тым больш увагі да атрада. Зразумела, што гэта робіцца, каб пакашмарыць палітычных, але адначасова адміністрацыя гэта робіць дзеля таго, каб іншыя зэкі раззлаваліся на іх... Так, нацкоўваюць».

Традыцыйна перад вызваленнем палітычных зняволеных змяшчаюць у ШІЗА. Робіцца гэта для таго, каб яны не мелі магчымасці атрымаць паведамленні на волю ад іншых зняволеных, перадаць свае рэчы, паведаміць родным пра час і парадак вызвалення.

“

«Амаль усе асуджаныя палітычныя выпускаліся праз штрафны ізалятар на волю».

ПРАВАКАЦЫІ І СТУКАЦТВА

«Страшней за ўсё былі не столькі супрацоўнікі, колькі "сукі", з тых жа асуджаных, якія, можна сказаць, тая ж міліцыянты, толькі без формы».

Адміністрацыя калоніі цесна ўзаемадзейнічае з асуджанымі для стварэння атмасферы недаверу і страху. Рукамі такіх асуджаных для палітычных зняволеных і іншых непажаданых адміністрацыя стварае правакацыі, вынікам якіх з'яўляецца або рапарт і пакаранне, або невыносны псіхалагічны ціск, а таксама сочыць за ўсімі зняволенымі 24/7.

“

«...катэгорыя стукачоў. Гэтыя людзі зараблялі сабе балы тым, што дакладвалі пра разнастайныя парушэнні супрацоўнікам калоніі».

“

«Паміж сабой смяяліся зняволеныя, што вось, **Чарняўка** на даклад пайшоў. Ну а на наступны дзень пасля яго візіту ці ў той жа дзень кагосьці выклікалі да атрадніка і прасілі пісаць тлумачальную».

Зняволеных, якія супрацоўнічаюць з адміністрацыяй, неафіцыйна называюць «сукамі», «казламі». Афіцыйна існуе актыў атрада, у функцыі якога ўваходзіць гаспадарчае забеспячэнне і выкананне ўсталяванага парадку ў атрадзе. Чальцы актыву носяць спецыяльныя трохкутныя значкі на адзенні. Аднак, «сукамі», то бок правакатарамі і даносчыкамі, з'яўляюцца не толькі чальцы актыву, але і іншыя асуджаныя. Варта адзначыць таксама, што некаторыя чальцы актыву не з'яўляюцца стукачамі – так, некаторыя загадчыкі гаспадаркі атрадаў сапраўды дапамагаюць людзям са свайго атрада, незалежна ад таго, з'яўляюцца яны палітычнымі зняволенымі ці не. Даносамі займаюцца не толькі зняволеныя, але і вольнанаёмныя супрацоўнікі, у тым ліку бацюшка з царквы.

“

«Звычайна гэты трохкутнік носяць актывісты. Яны сябе так называюць, і адміністрацыя калоніі іх называе такім словам – “актывісты”, хоць, па ўсіх паняццях, у іх ужо даўно ёсць назва – гэта “казлы” або “сукі”, адно з двух, каму як прыемней».

“

«Бацюшка – былы опер гэтай жа калоніі. Як у старых камуністычных анекдотах пра чэкістаў і пра ўсіх астатніх сексотаў».

Адным з яскравых прадстаўнікоў актывістаў у ПК-17 з'яўляецца **Уладзімір Батура** – загадчык гаспадаркі каранціну. У яго функцыі ўваходзіць азнаямленне тых, хто нанова прыбыў, з правіламі і парадкамі, усталяванымі ў калоніі. Перыяд каранціну з'яўляецца этапам, калі зняволенаму тлумачаць умовы і правілы, даюць час на адаптацыю. Аднак, рукамі **Уладзіміра Батуры** палітычныя зняволеныя пачынаюць атрымліваць рапартаў за парушэнні ўжо на каранціне.

Уладзімір Батура, паводле словаў апытаных, не адмаўляе адміністрацыі і ў просьбе ўжыць сілу або зладзіць правакацыі ў дачыненні да іншага зняволенага. Ён на этапе каранціну, калі чалавек яшчэ не да канца разумее ўсталяваны парадак, ладзіць правакацыі, якія ставяць чалавека ў нізкі сацыяльны статус.

“

«**Батура** вядро для смецця ўручыў аднаму чалавеку, таксама палітычнаму.. гэтага чалавека **Батура** менавіта размеркаваў у “пеўні”, яшчэ на каранціне».

“

«На пасадку вярхоўнага “казла” ў каранціне простага чалавека не паставяць... Ды ён у прынцыпе і сам гэтага не хаваў. Ён прэсаваў толькі палітычных. Іншых людзей ён не чапаў. Ставіў на прыбіранне толькі палітычных. Я не думаю, што гэта звязана з яго перакананнямі. У яго іх няма. Гэта проста ашуканец па 209-м артыкуле».

“

«Сам **Батура** збіваў, і ён збіваў па загадзе супрацоўніка адміністрацыі».

“

«У 14:40 павінна было быць прыбіранне, ён (**Батура**) тэлефануе, дае каманду пастроіцца. Мы ўсе строімся, прыходзіць начальнік атрада і пытаецца: “А чаго вы не прыбіраецеся?” ... І ён выпісвае на ўсіх рапарт за тое, што мы не прыбраліся, на ўсіх. Большасць з нас паехала ў штрафны ізалятар».

“

«**Батура** яго збіваў рукамі, нагамі, давеў да слёз. ... гэты чалавек, ён супрацоўнічаў з адміністрацыяй».

ФІЗІЧНЫ І ПСІХАЛАГІЧНЫ ГВАЛТ НАД ЗНЯВОЛЕННЫМІ

«... урываюцца дзевяць-
дзесяць чалавек у масках
з дубінкамі і тлумачаць
табе гумай усё, што ім
трэба».

Збіццё зняволеных. Выпадкі збіцця зняволеных у каранціне ПК-17 ужо былі апублікаваныя ў СМІ раней. «Біць могуць і сілавікі, і каранцінныя актывісты (там іх заўсёды трое: загадчык гаспадаркі, дзённы і начны «днявальныя»). Яны гэта робяць у сляпых зонах, дзе няма камераў. Бывалі выпадкі, калі яны ўляталі ў масках ці балаклавах і пачыналі лупіць абсалютна ўсіх без разбору»³⁰.

Ёсць задакументаваныя сведчанні пра ўжыванне гвалту ў дачыненні да зняволеных непасрэдна пасля іх этапавання ў папраўчую ўстанову. Збіццё часта адбываецца ў першыя ж гадзіны або дні знаходжання.

“

«[кідаюць]... на падлогу, рукі за галаву і мяне пачынаюць вось так вось мутузіць. Кажу: "Каб жыццё малінамі не здавалася". Хвілінаў 5 прыкладна дубасілі, потым давай рукі заломліваць за спіну, заламалі за спіну, паставілі да сценкі і пачалі мне тлумачыць, як я павінен стаяць каля сценкі. Біць па нагах, на расцяжцы, хвілінаў 10-15. Падыдзе – па назе ляп – я ўпаду-ўстану. Зноў станаўлюся, ён зноў ляп – я зноў падаю».

Апытаныя, распавядаючы пра выпадкі збіцця ў ПК-17, найбольш часта згадваюць начальніка рэжымнага аддзела **Сяргея Карчэўскага**:

“

«... які пастаянна на вобшуках прадудзятая ставіцца да зняволеных, адрывае гузікі, можа адзенне парваць, абазваць, прынізіць, пажартаваць неяк. Пастаянна пагражае, што прыйдзе ў госці, у ШІЗА...».

“

«У асноўным збіццё адбываецца ці ў кабінёце РАПа, ці ў кабінёце рэжымных супрацоўнікаў, дзе начальнік **Карчэўскі**. Гэта стандартная такая схема».

Часта ў карных мэтах супрацоўнікі выкарыстоўваюць розныя прадметы. Зняволеным надзяюць на галаву каўпак, што абмяжоўвае агляд, каб яны не маглі апазнаць твары, якія наносяць удары дубінкамі ці іншымі прадметамі. Падобныя дзеянні апісваюцца апытанымі як сістэматычная практыка. Збіццё ўжываецца не толькі ў адказ на нейкія дысцыплінарныя парушэнні, але і за пратэстныя выказванні або дзеянні зняволеных.

[30] <https://nashaniva.com/ru/341509>

“

«...ці то ў аператыўным кабінёце, ці то ў рэжымным. У іх там з крамы прыколаў розныя штукі, тыпу дубіны і прыколы, якімі яны б'юць зэкаў. Ну прама розныя разнавіднасці. І звычайна гэта адбываецца так: табе вешаюць такую штуку на галаву, з-за якой ты не бачыш, хто цябе б'е. Ну і вось, яны цябе збіваюць, гэта тыпу класіка. Таксама ў карцары цябе могуць збіць за нейкія не тое што правіны, а нейкія рэзкія выказванні, нейкія пратэстныя дзеянні».

У ШІЗА³¹, дзе няма камераў відэаназірання³², адбываецца самы жорсткі гвалт.

“

«У іх ёсць асобнае памяшканне на КПП, у тым ліку для ізаляцыі. І там сведкаў мала. То бок, яны гэта любяць рабіць, калі мала сведкаў. Пры ўсіх яны не робяць гэта. Яны любяць у цішыні катаваць».

“

«...калі я быў апошні раз у ШІЗА, я бачыў вельмі моцна збітага хлопца. Прама ў яго былі раны, такія адкрытыя. Як гэта сказаць: сіняк, а на ім – рана, якая лопнула, свежая».

Псіхалагічны прэсінг. Акрамя навешвання парушэнняў, рапартаў, сачэння і даносу, на зняволеных пастаянна псіхалагічна ціснуць. Ім пагражаюць пераводам у нізкі статус, гвалтам і арыштам блізкіх, а таксама дадатковымі турэмнымі тэрмінамі.

“

«... яму давалі вядро для смецця, а ён адмаўляўся ўвесь час, а яны афармлялі рапарт – гэта як элемент ціску. Узяць і вынесці вядро для смецця, гэта значыць ты “певень” аўтаматычна, а не выносіш, то гэта адмова, а шмат адмоваў – гэта злоснае непадпарадкаванне. Ну і ўсё, там можна ўжо накручваць 411 артыкул і зверху накідваць тэрмін. Яны гэтым інструментам карыстаюцца, гэтай каставасцю карыстаюцца».

Часта адміністрацыя стварае для зняволенага такія ўмовы, калі яму фармальна дадзенае спатканне ці перадача, але ён ніяк не можа паведаміць пра гэта родным.

“

«Таксама адміністрацыя любіць ладзіць асуджаным падлянку. Умоўна кажучы, даць асуджанаму кароткатэрміновае спатканне, але не апавясціць яго сям'ю, і зрабіць так, каб у асуджанага не было званкоў з сям'ёй, каб ён мог сказаць, што спатканне ўхвалілі на такую-та дату».

Адміністрацыяй ствараецца атмасфера поўнага прыгнечання асобы, знявагі чалавечай годнасці. Рэгулярныя вобшукі з поўным распрананнем, у тым ліку перад жанчынамі, прымусовыя спевы гімна, бессэнсоўныя пастраенні і кантроль за найменшымі дзеяннямі, бесчалавечныя ўмовы ўтрымання ў ШІЗА і ПКТ даводзяць зняволеных да псіхалагічных зрываў і думак пра суіцыд і самакалецтва.

[31] Некаторыя былыя зняволеныя кажучы пра асобнае памяшканне для катаванняў на КПП.

[32] Калонія абсталяваная сістэмай відэаназірання, доступ да якой наўпрост мае кіраўніцтва Дэпартамента выканання пакаранняў.

“

«Прымушалі спяваць гімн. Калі не спяваеш – рапарт, ШІЗА. Адзін раз – за тое, што майка сохла не там. Гэта ламае».

“

«Перад дзяўчатамі распранацца дагала – непрыемна, зневажальна. Мат і хамства былі нормай зносінаў».

“

«... калі б гэта не быў самы канец тэрміну, я б, напэўна, заняўся самакалецтвам у дачыненні да самога сябе».

ПАРУШЭННІ І ПАКАРАННІ

«Парушэнні на ўсіх палітычных ляцелі
проста як лісце ўвосень».

Артыкулам 112 Крымінальна-выканаўчага кодэкса Рэспублікі Беларусь ўсталяваны пералік пакаранняў, якія ўжываюцца за парушэнне ўсталяванага парадку адбыцця пакарання³³. Самога паняцця «парушэння парадку адбыцця пакарання» заканадаўства не ўтрымлівае, таму адміністрацыя папраўчай установы трактуе гэтую норму па сваім меркаванні. Так, адным з частых парушэнняў, за якое каралі зняволеных, з'яўляецца тое, што ён не павітаўся з прадстаўніком адміністрацыі. Аднак сітуацыі даводзяцца да абсурду, калі вітацца з поўным дакладам даводзіцца па 30-50 разоў на дзень з адным і тым жа чалавекам. Адной з нагодаў для інсцэнавання парушэння з'яўляюцца публікацыі пра зняволеных у апазіцыйных СМІ.

“

«Ёсць такая заканамернасць: як толькі пра мяне нехта пісаў на волі, “Наша Ніва” ці “Зеркало”, я адразу атрымліваў спагнанне на зоне».

“

«Пастаянна да цябе могуць аднекуль ззаду падысці, сказаць: “А чо ты не вітаешся?”, а ты ішоў і не бачыў, і ўсё – парушэнне...».

Разгляд рапартаў пра парушэнні адбываецца на камісіі, у якую ўваходзяць чальцы адміністрацыі калоніі на чале з яе начальнікам. Зняволеныя называюць пасяджэнне камісіі «хрэсьбіны». Яно праводзіцца фармальна, ніхто не спрабуе высветліць, ці сапраўды парушэнне было, і ацаніць яго наступствы, да зняволенага проста ўжываецца тое спагнанне, якое ў дадзены момант выгядна адміністрацыі. Пасля прызначэння пакарання ў выглядзе змяшчэння ў ШІЗА, зняволенага ў позе «ластаўка» вядуць з кабінета начальніка ў рэжымны аддзел, часта адчыняючы дзверы кабінета галавой зняволенага.

“

«Як правіла, прыводзяць натоўпамі людзей на пакаранне да начальніка. ... калі яго выводзілі галавой у дзверы з кабінета, ён страціў прытомнасць. Проста ўявіце, вас у позе ластаўкі вядуць у дзверы, прычым, не проста вядуць, а ты галавой адчыняеш дзверы».

[33] Крымінальна-выканаўчы кодэкс Рэспублікі Беларусь, артыкул 112.

Да палітычных зняволеных часта ўжываюцца такія віды спагнанняў, як пазбаўленне спатканняў, асабліва калі яно ўжо прызначанае, пазбаўленне права на перадачу, прызначэнне пазачарговага дзяжурства. Паколькі нарматыўна не прадугледжана, якое пакаранне за якое парушэнне можа ўжывацца, то кожны раз усё залежыць выключна ад жадання супрацоўніка адміністрацыі. За найменшую правіну, такую як расшпілены гузік, прыдуманая няголенасць і падобнае, можна пазбавіцца спаткання з роднымі, якога ты і яны чакалі цэлы год. Таксама ў палітычных зняволеных пастаянна правяраюць вопісы наяўных у іх рэчаў і прадуктаў, дзе заўсёды можна знайсці парушэнне, бо прадукты спажываюцца і іх колькасць змяняецца ўвесь час, а рэальнай магчымасці ўзважваць іх няма.

«...за гэтыя два парушэнні мяне пазбавілі пасылкі, зрабілі злосным парушальнікам, пазбавілі кароткатэрміновага спаткання. Начальнік сказаў: "Думаў, з кім размаўляеш і стасуешся, я ж цябе папярэджваў"».

«...яны зрабілі там такі цікавы спосаб выпісваць гэтыя рапарты – вопіс правяраць. То бок ён прыходзіць і пачынае тваю торбу ператрасаць усю, дастае пакет гарбаты, пытаецца ў мяне: "Колькі тут?". Я кажу: "Грамаў 800, мяркую". Ён кажа: "Ды ладна, тут менш". Я кажу: "Дык а як можна ўзважыць? Нам жа вагі нельга, таму і кажу 800 прыкладна!". Ён кажа: "Не, у цябе менш". І выпісвае мне рапарт за тое, што ў мяне менш гарбаты».

Пакаранне пазачарговым дзяжурствам не выглядае занадта цяжкім, але часта такія дзяжурствы выкарыстоўваюцца адміністрацыяй для зняволення ў ШІЗА. Так, табе даручаюць прыбраць прыбіральню ці вынесці смецце, і ты аказваешся перад фактычным выбарам – трапіць у нізкі статус ці пайсці ў ШІЗА.

«Вось такая схема. Напрыклад, могуць першы раз паставіць на прыбіранне, а прыбіранне – гэта выціранне прыбіральні. Чалавек не можа па меркаваннях гэтым прыбіраць прыбіральню, і, адпаведна, яму за невыкананне ўмоваў аднаго пакарання вешаюць іншае пакаранне, ужо больш сур'ёзнае, у выглядзе штрафнога ізалятара».

Часам рапарты складаліся і без парушэнняў.

«... калі было маё першае парушэнне пры паступленні на каранцін, што я лаяўся матам і выкарыстоўваў жаргонныя фразы, звяртаўся на "ты" да таго, хто праводзіў вобшук, то я сказаў, што я гэтага не рабіў. У выніку мяне ўсё роўна пакаралі, і ніхто нават не разбіраўся, было такое ці не. Па здаровай логіцы хаця б павінен быў нейкі быць запіс, як доказ, з рэгістратара пра тое, што я сапраўды гэта казаў».

“

«Яны не будуць разбірацца, хто мае рацыю, хто вінаваты, нават ніякіх доказаў не збіраюць. То бок, гэта ўсё надуманае. У іх карт-бланш поўны на ўсё, на ўсе такія дзеянні незаконныя».

Менавіта палітычныя зняволеныя атрымліваюць пакаранне за ўсё, што для астатніх зняволеных з'яўляецца нормай, і для іх пакаранне заўсёды больш сур'ёзнае. Некаторых зняволеных перад змяшчэннем у ШІЗА збіваюць.

“

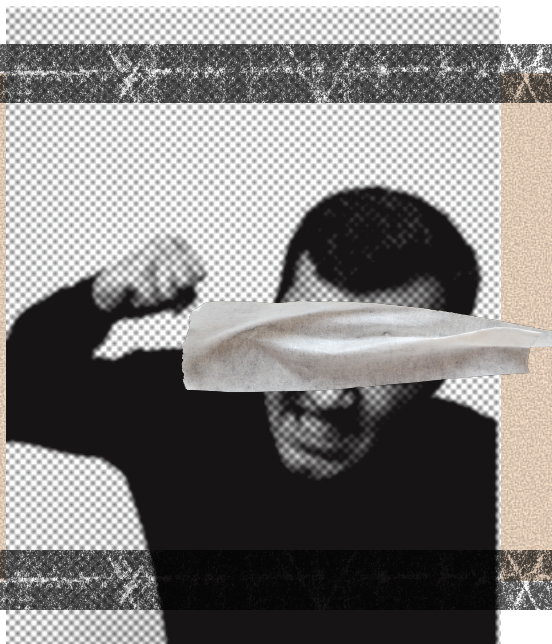
«... гэта проста было ні для кога не сакрэт, што адбываецца гвалт над зняволенымі. У прыватнасці, калі іх вядуць у карцар за якія-небудзь парушэнні».

“

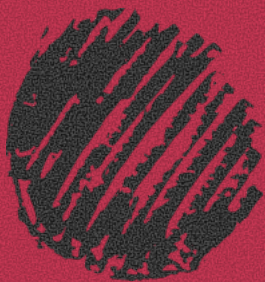
«Нас зрабілі ўсіх злоснікамі. Усіх, хто з жоўтымі біркамі».

“

«У самым пачатку, калі я толькі заехаў у калонію, мяне там збілі, пасадзілі ў ШІЗА за тое, што я нібыта няправільна прадставіўся. Мяне зрабілі злоснікам, пазбавілі законных пяці базавых, пакінулі толькі дзве».

ШІЗА І ПКТ

«ШІЗА яны выкарыстоўваюць як маленькія катавальныя камеры».

«Мужчыны, якім пад 40-50, адседжваюць па 10 сутак, яны выходзяць пасівелымі. Вочы мяняюцца, усё мяняецца. Людзі старэюць за 10 сутак».

Паводле распедаў былых зняволеных, у шклоўскай калоніі існуе «рытуал», з дапамогай якога супрацоўнікі калоніі ламаюць псіхіку асуджанаму, які прыбыў, каб зрабіць з яго цалкам падпарадкаваную істоту. Датычыцца гэта ў асноўным палітычных зняволеных: з каранціну іх адразу адпраўляюць у штрафны ізалятар (ШІЗА) і дастаткова хутка надаюць статус злоснага парушальніка рэжыму; штрафны ізалятар заўсёды напоўнены ў асноўным «палітычнымі».

Коротка ўмовы ўтрымання ў ШІЗА можна апісаць так:

- бетонныя (тынкаваныя) сцены, падлога і столь;
- плошча памяшкання – 3 x 5 метраў;
- тэмпература ў камеры – да +8°C, асабліва вясной і восенню;
- адзенне – тонкая піжама і майка, нават узімку;
- адсутнасць гарачай вады;
- туалетная папера і мыла выдаюцца дазавана;
- спаць можна толькі на дошцы і толькі ўначы, ложка адшпільваецца пасля 22:00;
- святло гарыць кругласуткава, праверкі – 3-5 разоў за ноч.

“

«...у нашай зоне зімой ледзяное футра на сценах, і стаіш ты там у звычайнай робе, у піжаме баваўнянай. ... Прадольныя там ходзяць у бушлатах узімку, а вось людзі там сядзяць у піжамах».

“

«Тапкі пад галаву, майка на ногі. Цела не слухаецца ад холаду».

“

«Бетонная падлога, усё бетоннае, драўляная толькі шконка, якая адшпільваецца, і драўляныя столік і лавачка, але абабітыя жалезам, не вельмі зручна сядзець, жалеза ўпіваецца і халоднае. Адзенне: трусы, шкарпэткі, тапачкі, такая баваўняная вельмі тонкая куртка і штаны».

Каб сагрэцца, людзі вымушаныя ўвесь час рухацца па камеры. Батарэі апалу састарэлыя і неэфектыўныя: удзень яны халодныя, а ўначы іх нагрэюць так, што, прыхіліўшыся да іх, можна абпаліцца. Катаванні дэпрывацыяй сну, недахоп ежы, няспынны рух па коле з-за холаду прыводзяць да галюцынацыяў і іншых парушэнняў псіхікі, а таксама да абвастрэння хранічных захворванняў, заўчаснага зношвання арганізма і стойкай страты здароўя. Нягледзячы на тое, што правілы прадугледжваюць штодзённыя наведванні лекара і псіхолога, падчас такіх наведванняў медыцынская дапамога зняволеным не надаецца.

“

«Я быў вымушаны абдымаць батарэю. Батарэі зробленыя вялікім цыліндрам, і таму яны дрэнна награюцца. І калі ўпрытык да іх стаяць, можна абгарэць, калі на аддаленні, то яны проста не грэюць. Яны гэта сістэматычна робяць: уначы батарэі табе разаграюць да кіпеню, каб зварылася скура, калі да іх дакранацца».

Утрыманне зняволенага ў ШІЗА стварае ідэальныя ўмовы для фізічнага і маральнага гвалту: сведкаў няма, надаць дапамогу таксама няма каму. Распаўсюджаная практыка – змяшчэнне чалавека ў ШІЗА пасля збіцця супрацоўнікамі калоніі, там трымаюць пакуль не сыдуць сляды збіцця. Палітычных зняволеных у ШІЗА прымушаюць спяваць гімн Беларусі.

“

«Усё па камандзе, а 5:30 пад'ём, трэба спяваць гімн абавязкова. Падыходзіць, адчыняе вочка. Калі ты проста рот адкрываеш – можа зрабіць заўвагу. Калі наагул не спяваеш – рапарт».

“

«Аказалася, што пакуль я знаходзіўся ў штрафным ізалятары, на мяне **Ванілоўскі Аляксандр Генадзевіч** склаў дакументы за тое, што я, нібыта, калі ўмываўся, быў расшпілены, у штрафным ізалятары. Мяне ў панядзелак зноў закрылі на 10 сутак... Пасля гэтага зноў зранку, калі мы апраналіся на працу, на мяне з 20-ці метраў накрываў супрацоўнік адміністрацыі, і сказаў, што я з ім не павітаўся, склаў на мяне дакументы... я з апошніх 31 дня 25 правёў у штрафным ізалятары».

“

«Нават потым глукі лавіў візуальныя і аўдыя, глядзіш у адну кропку, і там прама такія, як быццам пад ЛСД, хоць я не спрабаваў ні разу ЛСД, як калейдаскоп нешта складаецца, усялякія рожыцы, такое незразумелае».

“

«Палітычных, калі яны толькі прывязджалі, іх усіх адразу праз карцар пускалі і прымушалі там спяваць гімн. Насамрэч, падобныя прыколы больш уздзеінічаюць на чалавека, чым калі яго проста паб'юць, лягчэй ламае вось такое, калі з цябе смяюцца, прымушаюць рабіць нешта падобнае».

Максімальны тэрмін знаходжання ў ШІЗА складае 15 сутак, аднак пры змяшчэнні туды запускаецца «карусель» парушэнняў, на нейкім этапе чалавека нават перастаюць вадзіць на камісію-«хрэсьбіны» і проста агучваюць новы тэрмін. Такім чынам людзі праводзяць у ШІЗА месяцы.

ПКТ – памяшканне камернага тыпу. Галоўныя адрозненні ПКТ ад ШІЗА – наяўнасць пасцельнай бялізны, магчымасць набываць у краме ў абмежаваным асартыменце на суму да адной базавай велічыні ў месяц, штодзённыя прагулкі, магчымасць узяць асабістыя рэчы. Максімальны тэрмін утрымання ў ПКТ – 6 месяцаў.

“

«У ПКТ ты проста чакаеш, калі скончышся. Нельга ні з кім размаўляць, не даюць кніг, святла мінімум. Гэта труна».

Рэпрэсіўная сістэма ў ПК-17 выбудаваная так, каб чалавек зламаўся – калі не праз катаванні, то праз бессань, ізаляцыю, прыніжэнне і страх. Адзін з найбольш распаўсюджаных відаў катаванняў – дэпрывацыя сну. Святло як у ШІЗА, так і ў ПКТ не выключаецца ні ўдзень, ні ўначы. Праверкі праходзяць кожныя 2-3 гадзіны. Нават калі чалавека пры гэтым не б'юць, яму проста не даюць спаць, і ўсё гэта ў сукупнасці з холадам і немагчымасцю спаць удзень.

“

«Там умовы адрозніваюцца тым, што ёсць штодзённыя прагулкі, што ёсць пасцельная бялізна на ноч, ёсць крама ў памеры адной базавай велічыні ў месяц».

“

«Калі я быў у памяшканні камернага тыпу зімой, у мяне былі ўсе рукі ў апёках, таму што я кіпяціў кубак вады і грэўся аб яго, і не адчуваў, што я абпальваюся, таму што вельмі халодна, рукі замарозіў. У мяне потым былі пухіры паўсюль: на руках, на грудзях».

“

«Кожныя 2-3 гадзіны будзілі. Святло ніколі не выключалася. Гэта парушае выпрацоўку мелатаніна. Ментальнае і псіхалагічнае здароўе разбураецца».

“

«Удзень – адна лямпа, уначы – крыху цямней іншая. Вачам няма дзе адпачыць».

МЕДЫЦЫНСКАЕ АБСЛУГОЎВАННЕ

«Ёсць мужчына адзін, дальнабойнік, Валера яго клічуць, прозвішча не памятаю. У яго інсульт быў адзін, мікраінсульт. І другі пры мне ў яго быў інсульт. І прама ён не пазнае нікога. Моцна яго перакасіла. А лекары не вераць таму, што ў яго інсульт, і ўсё, хоць забі».

У дадзенай частцы расследавання разглядаецца ўплыў умоваў утрымання ў ПК-17 на фізічны і псіхічны стан зняволеных. Адмысловая ўвага надаецца функцыянаванню сістэмы так званай «медыцынскай дапамогі» ва ўстанове, а таксама наступствам, з якімі сутыкаюцца асобы, якія прайшлі праз штрафны ізалятар (ШІЗА), памяшканне камернага тыпу (ПКТ) і якія трапілі пад псіхалагічны ціск з боку супрацоўнікаў адміністрацыі. Аналізуюцца тыповыя парушэнні ў наданні медыцынскай дапамогі, а таксама спектр захворванняў і разладаў, якія развіваюцца ў выніку працяглага знаходжання ва ўмовах ізаляцыі і пастаяннага стрэсу.

Ва ўсіх вывучаных кейсах былыя зняволеныя адзначаюць адну агульную заканамернасць: **ніякай паўнаважнай медыцынскай дапамогі ў ПК-17 яны не атрымлівалі**. Сістэма аховы здароўя ў калоніі існуе толькі на паперы і практычна працуе супраць зняволенага. Медыкі не лечаць, а служаць рэжыму і становяцца часткай карнай сістэмы: не фіксуюць пабоі, не рэагуюць на сімптомы хваробаў у зняволеных, ігнаруюць скаргі і звароты па медыцынскую дапамогу.

«Фельчар убачыў мае пабоі і сказаў: "Ты, напэўна, не любіш АМАП?". І не зафіксаваў нічога».

«Псіхалаг падпісаў, што мяне можна садзіць у штрафны ізалятар, нягледзячы на дэпрэсію. Гэта чыстая фармальнасць».

Умовы, якія спрыяюць пагаршэнню здароўя. Холад, недахоп свежага паветра і сонечнага святла, пастаянны стрэс і недавальняючыя санітарна-гігіенічныя ўмовы садзейнічаюць развіццю хранічных захворванняў у зняволеных, што ў сукупнасці парушае іх права на ахову здароўя. Гэтыя ўмовы становяцца прычынай шматлікіх фізічных і псіхаэмацыйных праблемаў, з якімі яны сутыкаюцца ў калоніі.

Адмова ў медыцынскай дапамозе. Нават калі зняволены звяртаецца па дапамогу, яму часцей за ўсё або адмаўляюць, або прызначаюць «лячэнне» састарэлымі і неэфектыўнымі прэпаратамі.

«Тэмпература, ціск, сэрца – нікому няма справы. Таблетку далі праз некалькі дзён і ўсё».

«Два гады мяне ніхто не мог праверыць там, хаця я скардзіўся на боль у паясніцы. Я сам не разумеў, можа гэта боль з-за таго, што я нашу нешта цяжкае. А аказваецца, гэта камень у нырках, 5 міліметраў».

Фіктыўныя агляды і «ігра на камеру». Пасля смерці палітвязня Вітольда Ашурка ў 2021 годзе, паводле апытаных, медыкі ўстановы пачалі паказваць уяўны клопат пра зняволеных.

«Яны пачалі стукацца ў акенца: "Скаргі ёсць?" І адразу ж зачынялі. Каб на відэа было бачна, што падышлі».

Блакаванне медыцынскіх перадачаў. Многія зняволеныя адзначалі, што медыцынскія бандэролі ад сваякоў з лекамі, вітамінамі і сродкамі гігіены да іх не даходзілі.

«Медыкаменты з волі не бралі, казалі: "У нас свае". Давалі барысаўскія таблеткі незразумелыя».

Праблемы са здароўем на фоне псіхасаматыкі. Многія асуджаныя з прычыны пастаяннага эмацыйнага напружання апісваюць панічныя атакі, якія з імі адбываліся, скокі ціску, праблемы з сэрцам і страўнікам, прыступы галаўнога болю.

«У мяне гіпертанія пачалася ў калоніі. Ціск падскоквае. Гэта ўсё на нервах».

«Псіхасаматыка – гэта рэальнасць. Галаўны боль, бессань, пякотка. А лекару ты не патрэбны».

ДОЎГАТЭРМІНОВЫЯ МЕДЫЦЫНСКІЯ НАСТУПСТВЫ ЗНАХОДЖАННЯ Ў КАЛОНІІ

Большасць палітвязняў, якія выйшлі з ПК-17, сутыкаюцца з цяжкімі медыцынскімі, псіхаэмацыйнымі і сацыяльнымі наступствамі, якія цягнуцца гадамі. І далёка не ва ўсіх ёсць рэсурсы, каб з імі справіцца.

Многія апытаныя сказалі пра такія наступствы знаходжання ў калоніі як бессань, паслабленне імунітэту, зніжэнне зроку і слыху, павышаны артэрыяльны ціск, парушэнне працы сэрца і СКТ, дэпрэсія, посттраўматычныя разлады. Часта чалавек выходзіць на волю не проста аслабленым, а з інваліднасцю.

Рэзкая страта вагі і знясіленне. У большасці апытаных за час зняволення зафіксаваная страта вагі ад 15 да 45 кілаграмаў. Гэта звязана з дрэнным харчаваннем, цяжкай прымусовай працай, абязводжваннем і пастаянным стрэсам.

«Калі я вызваліўся, я важыў 82 кілаграмы. 28 кілаграмаў я страціў за два гады».

«Пасля штрафнога ізалятара чалавек худнее на 8-10 кг. Хочаш ты гэтага ці не. Ад холоду 10 разоў у дзень у прыбіральню ходзіш».

Стаматалагічныя праблемы. З-за недахопу вітамінаў, некаларыйнай ежы, адсутнасці лячэння і антысанітарыі зняволеныя масава страчваюць зубы.

«... я наагул лавіў лекараў прама на КПП, калі яны ішлі на працу, я ўжо маліў: "Паміраю, вельмі моцна баліць зуб". І тое мяне не пускалі. Ну, то бок, адпраўлялі на працу. Літаральна гэта 7 раніцы ці 6, яшчэ цёмна на вуліцы, і яна мне кажа, у гэтай цемры проста: "Адкрыў рот. Які зуб баліць?". Я там ёй нешта паказваю, і яна кажа: "О, гэта карэнны рэжацца"».

«Страціў зубы практычна ўсе, вось зараз парадантоз».

Страта зроку і слыху. Парушэнні зроку – адно з сістэмных наступстваў ізаляцыі і недахопу дзённага святла.

«Я не магу нармальна факусавацца на аб'ектах далей за 8 метраў. Прасеў зрок ад пастаяннага знаходжання ў замкнёнай прасторы».

«Слых сеў. Гэта дагэтуль не прайшло».

Праблемы з ныркамі і СКТ. Сістэматычнае пераахладжэнне, адсутнасць медыцынскага абследавання і лячэння, вымушанае галаданне прыводзяць да праблемаў са страўнікам і ныркамі.

«Мяне мучыла пякотка. Папрасіў таблетку – не паверылі. Атрымаў 5 сутак карцара за “гулянне пасля адбою”».

Хваробы апорна-рухальнага апарата. У зняволеных фіксуюцца праблемы з суставамі і косткамі, асабліва пасля знаходжання ў ШІЗА і ПКТ, скурныя захворванні.

«Я не мог нармальна бегаць пасля ПКТ. Калені баліць, зрок упаў, усё дрыжыць усярэдзіне».

«Сталі слабымі цягліцы і косткі, звязкі. Болькі пайшлі па целе».

Многія зняволеныя атрымліваюць траўмы і пашкоджанні ў калоніі, аднак і ў такіх выпадках ніхто іх не лечыць, рэабілітацыя пасля траўмаў не праводзіцца.

«Начальнік медыцынскай службы... калі я сказаў, што мне трэба рабіць МРТ, бо ў мяне баліць нага, мне сказалі, што ў мяне ўсё нармальна. Што ў мяне проста цягліца перагружаная, што я абязбольвальныя пару дзён пап'ю і ўсё. А па факце – аперацыя, паўгода без спорту і проста ляжу тыдзень і ляжаць яшчэ паўтара месяца».

«Вялікія пальцы пасля кайданкоў перасталі працаваць – сухажыллі траўмаваныя».

Псіхіка: трывожнасць, ПТСР, страх. Многія былыя зняволеныя апісваюць сімптомы ПТСР, у тым ліку бессань, раздражняльнасць, страх перад гукамі, параною. Стрэс назапашваўся гадамі і не праходзіць з вызваленнем.

«Кожную раніцу – быццам ты ў ШІЗА. Страх, дрыжкі. Жыву ў стане, што за мной прыйдуць».

«Пасля ШІЗА ты не можаш нармальна спаць. Нават пасля вызвалення – спіш, як на вайне».

«Псіхолаг раіў: “Забудзься, інакш наломіш дроваў”. Але як забыцца, калі ты ўнутры ўсё яшчэ там?».

«Спіш, як на вайне. Нават дома, пасля вызвалення, не можаш нармальна заснуць».

Знаходжанне ў ПК-17 мае цяжкія, часта незваротныя наступствы для здароўя і псіхікі зняволеных. Псіхолагі называюць гэта траўмай павольнага гвалту – гэта калі псіхалагічныя і фізічныя траўмы ў сукупнасці павольна руйнуюць здароўе чалавека. Чалавек пры гэтым не крычыць ад болю, але яго арганізм разбураецца: нервовая сістэма, памяць, органы, пакутуе ментальнае здароўе.

Пацярпелы	Дыягназы / сімптомы	Умовы ўтрымання і супрацьзаконныя дзеянні супрацоўнікаў	Цытата
Сведка № 1	Галюцынацыі, страта валасоў і слыху.	Холад, маніпуляцыі ежай, адвольныя санкцыі.	«Адвакат быў як паходня ад ваўкоў – калі да цябе прыходзіць адвакат кожны месяц, цябе проста не зжыраюць жыўцом».
Сведка № 2	Поўная страта зубоў, пагаршэнне зроку і слыху, астэахандроз, гаймарыт.	Падвал, ШІЗА, холад, матрацы ў сетцы, ператрусы з распрананнем.	«Зубы пасыпаліся цалкам. Цяпер я іх лячу актыўна».
Сведка № 3	ПТСР, пагаршэнне зроку, трывожнасць.	ШІЗА, ПКТ, адзіночка, скразнякі, святло 24/7.	«Сплю ў майцы, шкарпэтках і куртцы на голай дошцы. Скразняк прама праз мяне».
Сведка № 4	Хранічны кашаль, боль у нырках, разбураныя суставы, падзенне слыху і зроку.	ШІЗА, ПКТ, рабская праца, псіхалагічны ціск.	«Кашаль у мяне не праходзіць. Часам кашляю, як генерал Грывус з “Зорных войнаў”».

Табл. 2. Залежнасць стану здароўя асуджаных ад умоваў утрымання і жорсткага стаўлення супрацоўнікаў у калоніі.

Сведка № 5	Праблемы з ціскам, плячом, панічныя атакі, галюцынацыі.	ШІЗА, холад, адсутнасць акулераў, бессань.	«Праз 10 дзён у адзіночцы пачаліся слыхавыя і відэа-галюцынацыі. Ужо нават кайф ад іх лавіць пачынаў».
Сведка № 6	Адбітыя ныркі, траўма кісцяў, гіпертэнзія II ст., знясіленне.	ШІЗА, холад, рабская праца.	«У мяне гіпертэнзія II ступені – ва ўмовах холаду і ціску гэта небяспечна».
Сведка № 7	Боль у сэрцы, ціск, паніка, гіпертанія.	ШІЗА, катаванні холадам, правакацыі.	«Зрабілі “злоснікам”, пазбавілі ўсяго – пасылак, спатканняў, бандэроляў».
Сведка № 8	Камяні ў нырках, страта вагі 28 кг, знясіленне, фізічныя траўмы.	Этапы, ШІЗА, скразнякі, цяжкая праца.	«Упаў. Аперацыя. Паўгода без спорту».
Сведка № 9	Пашкодванні пасля прышчэпкі, слабасць, знясіленне.	Прамзона, «вучоба», ШІЗА, праца на знос.	«Трапіць у медчастку амаль немагчыма. Вызваленне ад прамзоны – рэдкасць».
Сведка № 10	Праблемы са сном, псіхаэмацыйнае знясіленне.	ІЧУ, калонія, СІЗА, асвятленне 24/7, холад.	«Сто адсоткаў пацярпелі нервы... Больш за ўсё – нервы».
Сведка № 11	Адбітыя ныркі, гематомы, гіпертэнзія II ступені, траўма кісцяў.	ШІЗА, рабская праца, холад, ізаляцыя.	«Фельчар убачыў мае пабоі і сказаў: “Ты, напэўна, не любіш АМАП?” – і не зафіксаваў нічога».

Сведка № 12	Гіпертанія, грыжа, пагаршэнне стрававання, трывожнасць.	Посткарцарны нагляд, ідэалагічны ціск, сацыяльная ізаляцыя.	«Гіпертанія з'явілася ў 2022 годзе. Ціск скача, раней нічога не было. Усё на нервах».
Сведка № 13	Здранцвенне рук ад кайданкоў, парушэнні сну, хранічны стрэс.	Асвятленне 24/7, скразнякі, холад, ціск.	«Нават пасля вызвалення я адчуваю сябе там. У палоне і небяспецы. І я не ведаю, як жыць далей».
Сведка № 14	Фізічнае знясіленне, бессань, пякотка, галаўны боль, дэпрывацыя.	Этапы, паездка ў кайданках, карцар за надуманыя нагоды, жорсткі недахоп ежы.	«Ваду выдалі толькі праз 7-8 гадзінаў. Да гэтага – ні глытка».
Сведка № 15	Панічныя атакі, бессань, здранцвенне кісцяў, пераахладжэнне	Халодная камера без сну, скразнякі, агрэсія, катаванні позай «ластаўка»	«Праз 10 дзён пачынаеш губляць апору ў рэальнасці. Святло не выключалася ніколі».

СМЕРЦІ Ў КАЛОНІІ

Паводле падлікаў аднаго з апытаных, падчас яго знаходжання ў калоніі за год памірала да 8 чалавек. Прычыны смерці ніхто, натуральна, зняволеным не паведамляў.

“

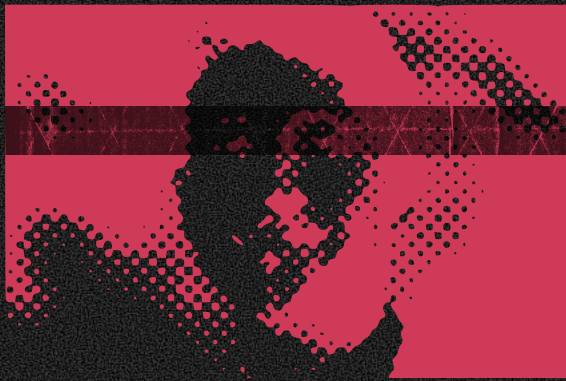
*«Але бывалі выпадкі, калі не паспявала машына прыехаць спецыяльная.
І запускалі людзей у атрад, яны ўжо спаць леглі. У фэе ў мяшку ляжыць цела.
І потым уначы недзе прызджае гэтая машына, яго спускаюць, ногі валакуцца
па прыступках. Вось гэта ўсё жудасна».*

“

«Памірае шмат людзей розных. Ну, не ведаю з-за чаго, але часта».

“

*«Чалавек памёр у суседнім атрадзе ад сардэчнага прыступу.
Яму заставалася некалькі месяцаў да вызвалення. Ён проста лёг, упаў сярод
людзей і памёр, таму што яму ніхто не надаў дапамогу.
Супрацоўнік медчасткі з'явіўся толькі пасля таго, як прыехала хуткая».*

СМЕРЦЬ ВІТОЛЬДА АШУРКА

“

«У закрытай сістэме па тыпе калоніі не бывае смерцяў, у якіх ніхто не вінаваты. І відавочна, што адгаворкі Следчага камітэта пра тое, чаму яму не надалі дадатковую медыцынскую дапамогу, якая яму была патрэбная, толькі абмежаваліся заклеиваннем рассечанага брыва, то абсалютна гэтага недастаткова. І ў нармальнай сістэме гэта была б нагода для крымінальнай справы хутчэй за ўсё, як мінімум, халатнасці, а то і забойства. Ніхто не ведае, якім чынам Вітольд дайшоў да таго стану, у якім яго ўбачылі на відэа».

Адной з найбольш рэзанансных смерцяў у ПК-17 стала смерць грамадскага актывіста з Бярозаўкі Вітольда Ашурка, пра што стала вядома 21 траўня 2021 года. Пра трагічнае здарэнне паведамілі многія незалежныя СМІ³⁴.

22 красавіка 2021 года, пасля адхілення апеляцыйнай скаргі на прысуд, Вітольд Ашурак быў этапаваны ў папраўчую калонію № 17 Шклова для адбыцця пакарання.

Пасля прыбыцця ў ПК-17 Вітольд Ашурак так і не быў размеркаваны ні ў адзін з атрадаў калоніі – усе дні ён там правёў у ізаляцыі, спачатку на каранціне, а потым у ШІЗА. Былыя зняволеныя той жа калоніі распавялі ў СМІ, што Вітольда там маглі збіваць і здзекавацца з яго³⁵.

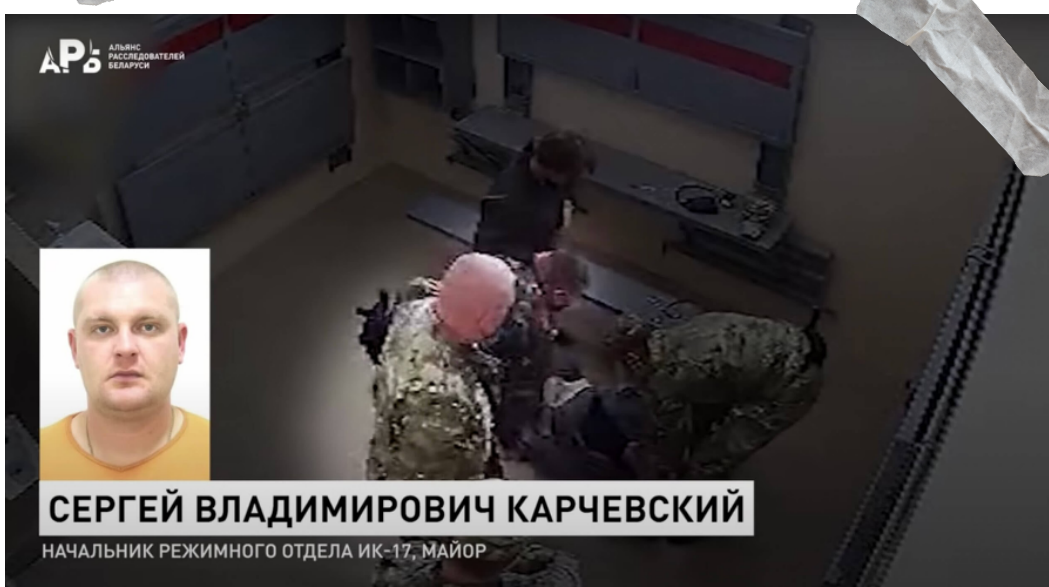
Практычна адразу пасля здарэння следчыя органы апублікавалі відэа, на якім бачна, як мужчына ў робе зняволенага (меркавана, Ашурак) спачатку падае і ўдараецца галавой пры спробе зайсці ў прыбіральню; потым яму перавязваюць галаву, а пазней ён зноў падае.

[34] <https://nashaniva.com/?c=ar&i=273305&lang=ru>

[35] <https://svaboda.org/a/32145796.html>

Фота: Скрыншот паведамлення УСК па Магілёўскай вобласці на сайце Следчага камітэта Рэспублікі Беларусь³⁶.

Фота: Скрыншот з відэа – супрацоўнікі знаходзяцца каля зняволенага, які ўпаў. На фота Сяргей Карчэўскі, начальнік рэжымнага аддзела ПК №17³⁷.

На фота вышэйзгаданых, а таксама на відэа можна ўбачыць начальніка рэжымнага аддзела ПК-17 **Сяргея Карчэўскага**. Ён кіруе дзеяннямі іншых супрацоўнікаў. Паводле сведчанняў былых зняволеных ПК-17, ён сам непасрэдна займаецца збіццём і іншымі формамі гвалту ў калоніі.

Пры гэтым улады сцвярджалі, што Ашурак быў знойдзены ў камеры ў несвядомым стане пасля другога падзення; для надання дапамогі да яго былі выкліканыя супрацоўнікі медыцынскай часткі калоніі і хуткай медыцынскай дапамогі, але, нягледзячы на праведзеныя рэанімацыйныя мерапрыемствы, выратаваць зняволенага не атрымалася. Паводле словаў супрацоўнікаў калоніі, «асуджаны, разбіўшы галаву, скаргаў на стан здароўя не выказваў, адмовіўся ад дапамогі і шпіталізацыі».

Гэтымі відэа і каментарамі рэжымам была зробленая спроба даць грамадству версію пра тое, што да смерці Ашурака яны не маюць ніякага дачынення і яго смерць ніяк не выкліканая іх дзеяннямі.

[36] <https://sk.gov.by/ru/news-usk-mogilev-ru/view/sledovateli-ustanavlivajut-obstojatelstva-smerti-osuzhdenного-v-kolonii-v-shklove-10022/>

[37] <https://www.youtube.com/watch?v=m5M1yCVAYks>

Аўтары дадзенага расследавання валодаюць унікальнай інфармацыяй, атрыманай ад зняволеных ПК-17, якія адбывалі там пакаранне ў перыяд смерці Вітольда Ашурка. Далей прыводзяцца іх сведчанні пра прычыны гэтай смерці і пра меркаваных вінаватых у дадзеным здарэнні.

Паводле аповедаў людзей, якія сустрэліся з Вітольдам Ашуркам падчас этапу, прадужае стаўленне да яго пачалося ўжо тады. Асуджаныя ехалі ў перапоўненым вагоне больш за суткі галодныя, без сухога пайка, з кайданкамі на руках, без сну і адпачынку.

«Часу мала. Цяжка абышлося этапіраванне з Гродна у Магілёў бо заняло больш сутак у кайданках».
(З ліста Вітольда Ашурка)

«... 20 чалавек, дзе павінна сядзець шэсць. Давялося неяк адзін на аднаго класціся, усе ў кайданках. Там я пазнаёміўся з Вітольдам Ашуркам. Я зразумеў, што гэта чалавек са стрыжнем, ён іх не баяўся, працягваў выказвацца. Ішоў на дыялог з супрацоўнікамі: "Што вы робіце? Вы ж усё бачыце". Тлумачыў ім граматынай і даступнай мовай. Па факце на яго была толькі агрэсія, пастаянна супрацоўнікі: "Закрый рот, інакш будзе горш"».

Нягледзячы на грубую рэакцыю, Вітольд працягваў размаўляць з канваірамі і выказваць свой пункт гледжання на тое, што адбываецца. Ніякія аргументы іншых этапаваных не маглі пераканаць Вітольда.

«І ён мне сказаў: "Хлопцы, у кожнага ёсць сваё прызначэнне. Вы не прайшлі міма, вы сваю частку выканалі, сваю місію, і ад вас нічога не залежыць, а я яшчэ раблю, што раблю, я яшчэ адыграю ролю ў гэтай гісторыі". Ён хацеў як быццам большага дабіцца».

Як вядома, Вітольда з каранціну размеркавалі адразу ў ШІЗА.

«Пайшлі чуткі... Гэта асуджаныя людзі перадавалі, што ў раёне 15 траўня яго рэчы хацелі перанесці ў пяты атрад, там дзе нізкі сацыяльны статус. Я калі гэта ўсё даведаўся... Не хачу нават успамінаць, жах. Супрацоўнікі сказалі пакласці яго рэчы асобна ад усіх туды, да нізкага сацыяльнага статусу».

Зняволеныя мяркуюць, што гэтая інфармацыя дайшла да Вітольда ў ШІЗА. Магчыма, менавіта з гэтай прычыны ён не хацеў выходзіць з ШІЗА, і за гэта яго там жорстка збівалі.

“

«Таму што калі адзін раз пагадзіцца на гэтую лухту, па законах турмы, калоніі, зоны... Калі ты паклаў свае рэчы сам, добраахвотна, сеў, лёг, павітаўся з нізкім статусам, ты адразу становішся ізгоем, адразу ператвараешся ў нізкі сацыяльны статус. Калі я даведаўся, я ўвогуле не разумеў, як так можна. Што гэта за трызненне, што за меры, што супрацоўнікі гэта могуць працягваць падтрымліваць».

Яшчэ некалькі сведчанняў пра збіццё Вітольда ў ШІЗА і непасрэдных выканаўцаў катаванняў:

“

«Усё ў асноўным даходзіла такімі перашэптваннямі, чуткамі, што Вітольд выказваў сваё меркаванне наконт дзейнай улады і наконт адміністрацыі адкрыта, за што неаднаразова быў у штрафным ізалятары. На той момант ніхто метадамі іншымі не карыстаўся, як проста фізічна ўздзейнічаць. Яны, можа, не разлічылі той момант, што чалавек, калі доўга сядзіць у штрафным ізалятары, арганізм-та слабей становіцца, і не разлічылі хутчэй за ўсё колькасць таго збіцця».

“

«Я быў выкліканы ў кабінет начальніка аператыўнай часткі, **Мельнікава Аляксандра Сяргеевіча**, маёра, дзе я пачуў выдатную фразу: "Вы разумеете? Вітольда ніхто не забіваў! Разумеете, так атрымалася". На што я яму кажу: "Вы ведаеце, у мяне ў атрадзе па артыкуле 139 за забойства вельмі шмат людзей, і яны ўсе кажуць, што не хацелі забіваць, так атрымалася. Але ім далі па 15, па 20 гадоў". Ну пасля гэтага я яшчэ штрафны ізалятар уззяў».

“

«Чуткі хадзілі ад хлопцаў, што збіваў аператыўны супрацоўнік з **Карчэўскім**, з начальнікам рэжымнага аддзела. Пра гэта моцна не цікавіўся, таму што гэта было вельмі небяспечна, невядома, чым бы гэта скончылася; калі чалавек пачынае такімі рэчамі цікавіцца, то ён вельмі-вельмі хутка трапляе на аловак, але чуткі такія хадзілі».

“

«Гэта быў намеснік па аператыўнай працы, і непасрэдна замяшаны ў забойстве – гэта **Карчэўскі**».

“

«Потым падключаецца старэйшы РАП **Карчэўскі**. Ён з'яўляецца самым верагодным забойцам Вітольда Ашурка. Такая вялізная махіна лысая. Там два такія ёлупні, гэта **Маскалёў** прозвішча. Ён намеснік начальніка па рэжымна-аператыўнай працы. Па скрыжавальных пытаннях абмеркавання любога асуджанага кожны пацвердзіць, што калі трапляеш у штрафны ізалятар, то заўсёды ёсць ён (**Карчэўскі**), які будзе цябе біць. Два верагодныя забойцы – гэта **Маскалёў**, паколькі ён таксама займаецца фізічным гвалтам. Яны двое такія вялікія. То бок гэта ніякі такі цюфяк, а ён як два цябе. Ну вось гэтыя два ёлупні займаюцца фізічным гвалтам там».

Паводле сведчанняў былых зняволеных, ёсць і непасрэдныя сведкі фактаў збіцця Ашурка, аднак з меркаванняў бяспекі гэтых асобаў падрабязныя дадзеныя аўтары не даюць.

«Чулі ўсе, як гэты працэс адбываўся, у кампутарным класе, зусім побач было чуваць крыкі. У суседняй камеры штрафнога ізалятара, там таксама нармальна чуваць».

Версія падтасоўкі фактаў супрацоўнікамі ўстановы таксама агучваецца былымі зняволенымі:

«На тым відэа з Ашуркам, якое апублікавалі, быў не Ашурак. ...паводле словаў людзей, якія знаёмыя з сітуацыяй, гэты чалавек, які зняўся на відэа, быў у суседнім атрадзе, сілуэтам ззаду падобны на Ашурка. Па прычосцы, па ўсім. Мне казалі, што чалавек, які здымаўся на відэа, пра гэта казаў некаторым, што гэта ён і ён знаходзіўся ў суседнім з намі атрадзе. ...знаходзіўся ў 6 атрадзе. Гэта адбылося ў вечаровы час. Адразу ж у штабе ўзнялася моцная мітусня. Невядома, ці забіты ён быў у штрафным ізалятары, ці быў забіты ў якой-небудзь сляпой зоне ў штабе. Бо ў штрафным ізалятары паўсюль камеры. Яны збіваюць не на камерах. Таму што да камераў могуць мець доступ і супрацоўнікі ДВПа, якія [знаходзяцца] не ў калоніі. Яны стараюцца рабіць гэта ў сляпых зонах. Адзіная ў штрафным ізалятары сляпая зона – гэта пакой дагляду, у якім табе выдаюць ШІЗАшную робу і ўжо вядуць у камеру».

Паводле аповедаў зняволеных, пасля смерці Вітольда мноства супрацоўнікаў прыбеглі да адной з «малпоўні» (камера ў ШІЗА). Усіх актывістаў, якія на гэты момант знаходзіліся ў штабе, таксама выгналі, што незвычайна. Будынак цалкам ачысцілі ад асуджаных любых катэгорыяў. Як мяркую асуджаныя, гэта было ў той дзень, калі памёр Вітольд. І адбылося здарэнне, хутчэй за ўсё, у штабе. (Як расказвалі палітвязні, спачатку, як толькі першыя з іх з'явіліся ў калоніі, іх вадзілі на збіццё ў штаб, а не ў штрафны ізалятар, менавіта таму, што там няма камераў).

Паводле словаў іншых зняволеных, Вітольду праламалі галаву. Ці тое гэта быў моцны ўдар аб сцяну, ці тое яго моцна збілі дубінкамі, у тым ліку і па галаве.

Пацвярджаюць здагадкі зняволеных пра разбітую галаву і сведчанні брата Вітольда Ашурка.

«... яго выкацілі на цялежцы. І вось там я ўжо быў у шоку. Вы, напэўна, бачылі ў сетцы яго фотаздымкі? Там слой бінта быў ад і да. Я быў у шоку. Я разумею, што выранілі [труп], але я не доктар і разумею, што нават калі вы выранілі труп, навошта перабінтоўваць? Крыві ж не будзе. Ён жа мёртвы. Вось такім нам яго аддалі».

Труп Вітольда аддалі сваякам практычна цалкам забінтаваным, галава была перабінтаваная з асаблівай стараннасцю. Нават на першы погляд можна было вызначыць, што ў Вітольда пераламаны нос, уваліліся вочы, ён быў вельмі змардаваны (страціў каля 20 кг вагі).

«Калі мама адлучылася, каб паразмаўляць з Андрэем, я падышоў да Вітольда: у яго павязка была такая, што толькі кончык носа тырчаў і бінта намотана прыкладна міліметраў 7 таўшчыні. Там рэальна як шалом».

«Мама сказала такую фразу: "Божа, а што ж ад яго засталася? Гэта школьнік, а не мужчына". Вельмі худы. Мне складана сказаць на 15, на 20, на 22,5 кілаграма, але вельмі худы. 15-20 кілаграмаў скінуў. Калі чалавека не карміць, цела змардаванае».

Брат кажа пра некалькі нестыковак у афіцыйнай версіі і ў тых дакументах і фота, якія яму ўдалося ўбачыць у следчага, калі ён забіраў цела Вітольда.

«Фотаздымкі дакладна зробленыя не ў ШІЗА, не на падлозе, таму што няма пліткі. Фотаздымкі чорна-белыя. Ён ляжыць на шэрай падлозе. Гэта або сапраўды, як у фільме згадвалася, хуткая дапамога ці што, але гэта не камера ШІЗА. З голым тулавам і з ужо забінтаванай галавой, толькі галава забінтаваная не цалкам па вочы, а толькі сама верхавіна. Цалкам галаву забінтавалі, хутчэй за ўсё, у моргу. Не ведаю, з якой прычыны. Так, у яго зламаны нос. Так, у яго ўваліліся вочы. Чаму ўваліліся вочы – ад удару ці як? Можна трэпанцыю чэрапа рабілі?».

Перад пахаваннем сваякі і сябры паказалі цела Вітольда Ашурка незалежнаму судмедэксперту і ў прысутнасці чатырох чалавек той даследаваў цела. Пры гэтым сваякі зрабілі фота цела з розных ракурсаў ды відэа агляду. Эксперт разумее, што без дасканалых вывучэння трупа і вынікаў гістаграмы зрабіць канчатковыя высновы пра прычыны смерці немагчыма, таму ён быў вельмі асцярожны з высновамі.

«І [эксперт] кажа: "Вам як сваяку павінны даць гістаграму. Мне хацелася б паглядзець. І тады я зразумею, што яны хаваюць. Я як спецыяліст зразумею, якая сапраўдная прычына. Я не бачу аднаго ўдару, ад якога наступіла смерць". Усю галаву не раскручвалі (не разбінтоўвалі). Ён яе абмацаў і сказаў: "Я не думаю, што там шматлікія пераломы. Але давайце не будзем раскручваць, таму што ў нас мала часу і я баюся, што мы не зможам гэта ахайна закруціць, каб усё засталася незаўважаным". Датчына да ўсіх пашкоджанняў на целе, кровападцёкі, парэзы на левай назе, якіх раней не было і яны ўжо зашытыя, ён сказаў: **"Хутчэй за ўсё, гэта быў комплекс захадаў, у выніку якіх немагчыма было выжыць. Гэта і шматлікае збіццё, катаванні недахопам сну, голадам, што і прывяло да смерці.** ... Хутчэй за ўсё, усё ў комплексе прывяло да смерці, але ніяк не спыненне сэрца проста так. Спыненне сэрца – гэта вынік, а не прычына"».

Блізкі сябар Вітольда пасля прагляду відэа таксама зрабіў свае крытычныя заўвагі датычна рэальнасці падзеяў, якія спрабаваў паказаць афіцыйны бок.

«Судмедэксперт прапальпаваў і сказаў, што пераломы кастак няма. Косткі ўсе цэлыя. Кажу, што спрабавалі размотваць бінт на галаве. Крыху прыўзнялі. Андрэй сказаў, што там жудасна, нос практычна на скуры боўтаўся».

«...нават пад грывам праглядалася, што твар прама фіялетава. Цела было жаўтушнае, як у нябожчыкаў, трупныя плямы. Я не думаю, што пасля першага падзення, калі ён стукнуўся аб трубу, на барадзе былі бачныя ранкі, і калі прыўздымалі бінт, Андрэй казаў, што рассечанае брыво. Але ад гэтага твар фіялетавым не становіцца.

...прычына смерці не высветлена. Я звярнуў увагу, што на перадапошнім эпізодзе Вітольд падае галавой налева, пачынае выцягваць нагу і відэа абрываецца. Літаральна ледзь-ледзь нагой торгае. Я паспрабаваў уявіць, што ў мяне рукі ў кайданках, я падаю на бок. І падняцца толькі такім спосабам і атрымліваецца: выцягнуць нагу, зрабіць рычаг, перавярнуцца на живот, на руках адціснуцца і тады толькі падняцца. ... я адразу сказаў, што ў мяне ёсць сумневы, што Вітольд памёр менавіта 21-га. Як мінімум, 20-га, таму што на твары ўжо прыкметы трупных зменаў».

«Судмедэксперт, які таксама праглядаў дадаткова гэтае відэа, выказваў сумневы наконт таго, што на апошніх кадрах бачна, што твар сіні ўжо. І ён казаў, што па ідэі так хутка сляды трупнага разлажэння не павінны з'яўляцца».

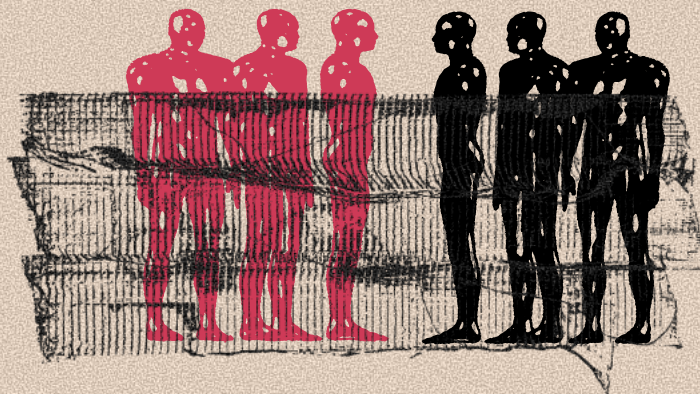
Крымінальную справу па факце смерці Вітольда Ашурка не распачалі. Сваякоў не азнаёмілі з вынікамі афіцыйнай судова-медыцынскай экспертызы³⁸ і матэрыяламі праверкі. На звароты блізкіх Следчы камітэт перастаў адказваць.

Рэжым мэтанакіравана ўтойвае як ад грамадскасці, так і ад сваякоў нават афіцыйную прычыну смерці і абставіны, пры якіх загінуў Вітольд Ашурак. Хаця па законе сваякі маюць права на азнаямленне з матэрыяламі праверкі па факце яго смерці.

[38] <https://belsate.eu/ru/news/31-03-2022-prichiny-smerti-vitolda-ashurka-zaklyucheniya-nezavisimyh-ekspertov>

СУПРАЦОЎНІКІ КАЛОНІІ

«Пасткі на кожным кроку.
Яны прыкалваюцца, яны насалоджваюцца
гэтым, большасць супрацоўнікаў
з'яўляюцца адкрытымі садыстамі».

Да супрацоўнікаў ПК-17 неабходна адносіць усіх службовых асобаў Дэпартамента выканання пакаранняў МУС, якія служаць у гэтай папраўчай установе. У супрацоўнікаў калоніі ёсць іерархія, адміністрацыйнае падпарадкаванне аднаго іншаму, адпаведна, прадстаўнікі ніжэйшага звяна не могуць здзяйсняць пэўныя дзеянні без загада ці ведама вышэйшых. Усе службовыя асобы калоніі абавязаныя выконваць КВК і іншае заканадаўства Рэспублікі Беларусь, прафесійную этыку, прытрымлівацца маральных і этычных нормаў. Любое парушэнне пазначанага абавязку цягне крымінальную або дысцыплінарную адказнасць.

Наяўная іерархія службовых асобаў у калоніі кажа пра строгае падпарадкаванне ўсіх супрацоўнікаў адміністрацыі – вышэйшым службовым асобам, уключаючы начальніка калоніі і яго намеснікаў. Любыя парушэнні правоў зняволеных – збіццё, наўмыснае стварэнне бесчалавечных умоваў адбыцця пакарання, адвольнае ўжыванне спагнанняў і пераслед палітычных зняволеных – здзяйсняюцца па прамым загадзе або з ведама кіраўніцтва папраўчай установы.

Пры аналізе праведзеных інтэрв'ю, інфармацыі з адкрытых крыніцаў аўтарамі расследавання зафіксаваныя шматлікія выпадкі злачынных, бесчалавечных, непрафесійных, неэтычных учынкаў з боку службовых асобаў ПК-17 у дачыненні, у першую чаргу, да палітычных зняволеных, але таксама і да ўсіх зняволеных агулам.

“

«Чым вышэйшае званне ў супрацоўніка, тым больш ублюдачных рэчаў у дачыненні да палітычных асуджаных ён праводзіў. Вось **Сямёнаў**, ён маёр, ён паводзіў сябе максімальна кончана, у параўнанні з начальнікамі атрадаў, у якіх званне там лейтэнант, ці вышэй... гэта звязана з нейкім крывавым рукапаручыцельствам у іх, але сістэма менавіта такая – чым вышэйшае ў чалавека званне, тым больш ён здзяйсняў злачынстваў».

“

«Канкрэтна садзісты – гэта ў асноўным ДПНК. **Сямёнаў...Удодаў, Галіноўскі, Камароў** – вось гэта чатыры самыя такія садысты».

“

«... **Маскалёў** з'яўляецца галоўным загадчыкам па ўжыванні фізічнага гвалту. **Карчэўскі** больш выканаўца. Ён яшчэ дапамагаюць звычайныя ДПМК. Той жа **Прохараў**. Там быў **Краўчанка** рэжымнік, таксама прысутнічаў пры збіцці».

“

«...чалавекі чатыры, хто любіць гэтым [збіццём] пазаймацца, гэта **Карчэўскі, Краўчанка**, гэта ягоны падначалены, ён проста працуе ў рэжымным аддзеле, і можа быць **Рашчыкаў**, гэта намеснік начальніка па аператыўнай працы».

ПІБ: Карнієнка Аляксандр Уладзіміравіч

Пасада: Начальнік папраўчай калоніі № 17

Дата нараджэння: 1978-01-09

Аляксандр Карнієнка як вышэйшая службовая асоба калоніі адказны за катаванні і жорсткае абыходжанне ў пенітэнцыярнай установе, якой ён кіруе, псіхалагічны ціск на палітвязняў, утрыманне іх у бесчалавечных умовах, невыкананне абавязкаў па забеспячэнні аховы жыцця і здароўя зняволеных.

У мэтах выканання загадаў кіраўніцтва ДВП МУС і іншых вышэйшых службовых асобаў рэжыму ён арганізаваў і праводзіць у даручанай яму калоніі жорсткі дыскрымінацыйны рэжым утрымання палітвязняў. Шэрагам краінаў Карнієнка ўнесены ў санкцыйныя спісы³⁹.

“

«І яны ўдвух (з Мельнікавым) і вырашаюць асноўныя моманты з пераводам людзей на турэмны рэжым, з пераводам у “нізкі статус”, пакараннямі».

“

«Начальнік, што вам скажу, ну ў яго добрая памяць, нягоднік поўны, перакананы нягоднік. Усіх палітычных, ён нават сам недзе ў размове “Як я вас ненавіджу”».

“

«Начальнік калоніі ўдарыў аднаго асуджанага пару разоў, бо той нібыта ведае, дзе ён жыве, што ў яго сабака і дзеці... ».

[39] <https://dilisense.com/en/search/Alexander%20Kornienko>

ПІБ: Маскалёў Аляксей Рыгоровіч
Пасада: Намеснік начальніка калоніі па
рэжымна-аператыўнай працы
Дата нараджэння: 1980-05-30

Аляксандр Маскалёў як прадстаўнік адміністрацыі калоніі не выконвае свае непасрэдныя функцыі ў адпаведнасці з заканадаўствам. Акрамя таго, Маскалёў непасрэдна ўдзельнічае ў арганізацыі і ўжыванні катаванняў да зняволеных, стварае жорсткія і бесчалавечныя ўмовы адбыцця пакарання для палітычных зняволеных.

«...фізічным гвалтам таксама займаецца намеснік начальніка калоніі па рэжымна-аператыўнай працы **Маскалёў**...».

«Рэжымна-аператыўныя супрацоўнікі ўвогуле аматары збіваць людзей, як **Карчэўскі**, таму што самі па сабе па фізічных дадзеных, яны пад два метры ростам, кілаграмаў па сто-сто дваццаць, вельмі ўпэўненыя ў сабе, што сіла ёсць і што яны могуць уздзейнічаць, такія яны форменныя садысты».

ПІБ: Карчэўскі Сяргей Уладзіміравіч
Пасада: Начальнік рэжымнага аддзела
Дата нараджэння: 1983-06-15

Начальнік рэжымнага аддзела ПК-17 **Сяргей Карчэўскі** адказны за катаванні і жорсткае абыходжанне ў ПК-17, гвалт і псіхалагічны ціск на палітвязняў.

Адразу пасля смерці Вітольда Ашурка ён раптоўна сышоў у адпачынак на месяц. Паводле словаў зняволеных, гэта ён нанёс траўмы, якія забілі Вітольда. Ён у кабінёце рэжымнага аддзела, дзе няма камераў, сістэматычна ўжывае фізічны гвалт у дачыненні да зняволеных. Шэрагам краінаў унесены ў персанальныя санкцыйныя спісы^{40,41}.

[40] <https://luka.zone/person/fb61762d-2878-478a-ab23-4e3987309f8e>

[41] <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2024/04/sanctions-in-response-to-ongoing-human-rights-violations-in-belarus.html>; <https://gels-avours.dgtresor.gouv.fr/Gels/RegistreDetail?idRegistre=6853>

“

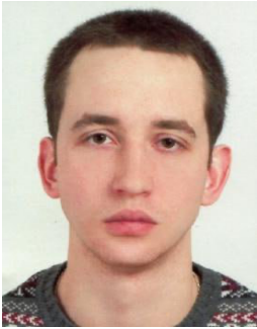
«**Карчэўскі** Вітольда, кажуць, давёў ці забіў у штрафным ізалятары».

“

«Ён вельмі-вельмі шмат дрэннага зрабіў. Біў, я ведаю дакладна, на расцяжцы, гэта яго фішка».

“

«Я ведаю дакладна, што адзін з тых, хто збіваў Вітольда, гэта быў **Карчэўскі**, таму што ён такі аматар уздзеінічаць фізічна».

ПІБ: Мельнікаў Аляксандр Сяргеевіч

Пасада: Начальнік аператыўнага аддзела

Дата нараджэння: 1992-08-27

Як начальнік аператыўнага аддзела ПК-17 **Аляксандр Мельнікаў** адказны за катаванні і псіхалагічны ціск на палітвязняў як з боку супрацоўнікаў калоніі, так і з боку іншых зняволеных.

“

«Усёй гэтай кухняй кіраваў **Мельнікаў**. Ён там вызначаў парадак – каго прэсаваць, каго не прэсаваць...»

“

«Ён мне асабіста пагражаў скласці на мяне рапарт, каб я падпісаў дамову пра супрацу з адміністрацыяй, стукаў. І вось, пад канец майго знаходжання ў штрафным ізалятары, ён прыйшоў і сказаў, што калі я нешта раскажу звонку, што робіцца ў шклоўскай калоніі, ён усё гэта нібыта апублікуе».

АПЕРАТЫЎНЫЯ СУПРАЦОЎНІКІ

Аператыўныя супрацоўнікі ПК-17 у адпаведнасці з заканадаўствам павінны праводзіць аператыўна-вышуковыя мерапрыемствы ўнутры папраўчай установы, спыняць злачынствы і парушэнні ПУР з боку зняволеных. Замест выканання сваіх функцый «аперы» ўжываюць катаванні і жорсткае, бесчалавечнае абыходжанне да зняволеных, у тым ліку псіхалагічна ціснуць на палітвязняў. Названыя намі ніжэй супрацоўнікі ўдзельнічаюць у дадзеным працэсе.

“

«...апероў там мала. Тамака ўсяго пяць апероў на ўсю калонію, і яны ж з'яўляюцца галоўнымі зборнікам даносаў. На кожнага аператыўніка аперчасткі прыпадае па сотні стукачоў... Былі аператыўныя супрацоўнікі, якія самі недзе праяўлялі сваю ініцыятыву».

“

«Назавем карнікамі, таму што прадурэае стаўленне, бралі лісты і выкідвалі, дзесьці лішнія рапарты складалі за няпраўду, дзесьці рэкамендавалі майстру на працы, каб на самую цяжкую працу адпраўлялі экстрэмістаў».

“

«Ехаў хлопец на каранцін... аддубасілі трубой вадаправоднай, рабіў гэта замопера гэтага Мельніка, збіваў яго, усім збіццём оперскі аддзел займаецца».

ПІБ: Прудкоўскі Максім Алегавіч

Пасада: супрацоўнік аператыўнага аддзела

Дата нараджэння: 1986-02-10

“

«...Ён не даваў чытаць лісты, ён іх знішчаў пры нас. Ён мяне асабіста выклікаў на заказныя лісты. Пагражаў артыкулам 411, прымушаў распісвацца ў атрыманні гэтых лістоў, пасля чаго, не чытаючы, выкідваў іх у памыйку».

ПІБ: Рашчыкаў Артур Уладзіміравіч

Пасада: супрацоўнік аператыўнага аддзела

Дата нараджэння: 1987-10-21

«Ён сутыкае ілбамі і нацкоўвае зняволеных, каб стукалі адзін на аднаго.

Была сітуацыя: калі ты мне нічога не раскажаш, то я напішу на цябе рапарт, што ты лаяўся пры мне нецэнзурнай лаянкай або жаргоннымі словамі».

«Калі лісты заказныя прыходзілі, ён узяў так дэманстратыўна пачытаў і ўсё, нельга табе гэты ліст. І паштоўкі табе нельга і нічога табе нельга».

ДЗЯЖУРНЫЯ ПАМОЧНІКІ НАЧАЛЬНІКА КАЛОНІІ

Паводле заканадаўства ДПНК адыгрываюць важную ролю ў сістэме ўнутранага кантролю ў калоніі, ажыццяўляюць нагляд за агульным парадкам, кантралююць паводзіны зняволеных, забяспечваюць выкананне рэжыму папраўчай установы. Разам з тым у ПК-17 ДПНК выступаюць як інструмент рэпрэсій і пераследаў у дачыненні да палітвязняў – адвольна ўжываюць дысцыплінарныя спагнанні па надуманых падставах, абмяжоўваюць перапіску, забараняюць спатканні і перадачы, а таксама ўжываюць фізічны гвалт да зняволеных.

ПІБ: Сямёнаў Аляксей Уладзіміравіч

Пасада: дзяжурны памочнік начальніка калоніі

Дата нараджэння: 1982-07-06

“

«... чалавек таксама хворы на галаву, нават для саміх чальцоў адміністрацыі, яны яго потым разжалавалі, да звычайнага ДПНК... Ён адчуваў сябе такім уладаром, ён хацеў бачыць распач у вачах людзей, яму было пляваць каго біць».

“

«Успомніў аднаго з дэбілаў, які таксама мог збіваць – **Сямёнаў**».

“

«Потым жорсткае самае, гэта ён удзельнічаў у маёй спробе прыніжэння, калі запэцкалі прыбіральню цалкам гаўном, а мне казалі прыбірай».

ПІБ: Удодаў Дзмітрый Міхайлавіч

Пасада: дзяжурны памочнік начальніка калоніі

Дата нараджэння: 1985-08-16

“

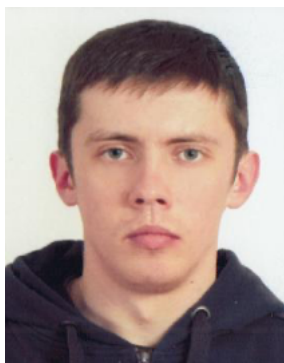
«Маёр **Удотаў** быў галоўны кат і тыповы ШІЗАфрэнік з садысцкімі схільнасцямі. ... у праходзе пагаварыў, нікога няма, камераў няма вакол, там раз, прэс праверыў, па нырках садануў разок-другі».

“

«Ён складае дакументы прама масава, непасрэдна з адлегласці, і нават супрацоўнікі іншыя адміністрацыі выказваліся пра яго, што “У сям’і не без Удода”».

“

«... **Удодаў** з Магілёва, ён казаў: “Як я вас ненавіджу”. Яшчэ нават у 2022 годзе яны ў нас усіх пыталіся: “Колькі вам плацілі?”»

ПІБ: Прохараў Павел Мікалаевіч

Пасада: дзяжурны памочнік начальніка калоніі

Дата нараджэння: 1993-10-10

“

«**Прохараў** са здзекаў гэта рабіў проста, яму задавальненне прыносіла, “я цябе запомніў” – вось так вось казаў і смяяўся. ... **Прохараў** ініцыятыву праяўляў»..

“

«І ён таксама складаў дакументы на палітычных асуджаных».

ПІБ: Галіноўскі Аляксандр Генадзевіч

Пасада: дзяжурны памочнік начальніка калоніі

Дата нараджэння: 1976-10-17

“

«І ў мяне быў, калі я быў першы раз у штрафным ізалятары, парушэнне мне даў, што я з ім не павітаўся тыпу, і не даў яму даклад, хаця ўсё яму даваў і вітаўся. ... Ён пастаянна выконваў даручэнні, яму казалі трэба парушэнне, а ён пайшоў і прыдумаў парушэнне мне».

ПІБ: Агееў Павел Мікалаевіч

Пасада: дзяжурны памочнік начальніка калоніі

Дата нараджэння: 1985-07-03

“

«Першае парушэнне выносіў **Агееў** за тое, што я з ім не павітаўся. Нас прайшоў цэлы атрад, семдзесят чалавек міма яго, ніхто не павітаўся з ім, але рапарт напісаў ён асабіста мне. Гэта было пасля таго, як я ў атрадзе распавёў, што я не баюся рэжыму».

“

«**Агееў Павел Мікалаевіч**, ён складаў рапарты на палітвязняў».

ПІБ: Камароў Дзяніс Аляксандравіч

Пасада: дзяжурны памочнік начальніка калоніі

Дата нараджэння: 1984-03-22

«Ён таксама складае рапарты, вербальна прыніжае асуджаных, не толькі палітычных».

ПІБ: Мошчанак Алег Міхайлавіч

Пасада: дзяжурны памочнік начальніка калоніі

Дата нараджэння: 1981-01-20

«Я з ім больш сустракаўся, калі ён быў у ПКТ і штрафным ізалятары. Ён заходзіў, парушэнне мне проста прыносіў за што незразумела, усё».

«Ён таксама складаў пры мне дакументы на палітвязняў на прадмет прыдуманых парушэнняў».

ІНШЫЯ СУПРАЦОЎНІКІ

«Там, дарэчы, вельмі моцная цяжучка, там яны пастаянна мяняюцца. Яны самі бягуць адтуль, таму што немагчыма ў такой сістэме працаваць».

ПІБ: Дабрадзеравец Наталля Іванаўна

Пасада: начальніца медыцынскай часткі

Дата нараджэння: 1981-04-19

Наталля Дабрадзеравец, будучы начальніцай медыцынскай часткі папраўчай калоніі № 17 і знаходзячыся ў непасрэдным падпарадкаванні начальніка калоніі Аляксандра Карніенкі, наўмысна грэбуе сваімі службовымі абавязкамі па забеспячэнні аховы жыцця і здароўя зняволеных і па наданні ім эфектыўнай і своєчасай медыцынскай дапамогі, спрыяе стварэнню жорсткага дыскрымінацыйнага рэжыму ўтрымання для палітвязняў, што цягне сур'ёзныя наступствы для іх здароўя.

Так, па ўзгадненні з медыцынскай часткай калоніі, у штрафным ізалятары працяглы час, у нечалавечых умовах, у хваравітым стане, які відавочна перашкаджае ўтрыманню ў ізалятары, знаходзіўся палітвязень Вітольд Ашурак. Насуперак патрабаванням правілаў установы, **Наталляй Дабрадзеравец** і падпарадкаванымі ёй супрацоўнікамі медчасткі факт знаходжання Ашурка ў ізалятары ў відавочна хваравітым стане груба ігнараваўся, што прывяло да яго смерці.

Наўмыснае стварэнне для палітвязня Вітольда Ашурка бесчалавечных умоваў утрымання ў сукупнасці з ненаданнем яму неабходнай медыцынскай дапамогі пасля катаванняў дазваляе разглядаць начальніцу медыцынскай часткі папраўчай калоніі № 17 **Наталлю Дабрадзеравец** як асобу, адказную за жорсткае, бесчалавечнае і прынізлівае для годнасці абыходжанне, якое мяжуе з катаваннямі і пацягнула за сабой смерць зняволенага.

«Яна вельмі дрэнна ставіцца да сваіх абавязкаў, не лечыць увагу».

«Там жанчына стала начальнікам медыцынскай часткі. І такой нармальнай дапамогі медыцынскай ты не атрымаеш».

«Але калі я сказаў, што мне трэба рабіць МРТ, таму што ў мяне баліць нага, мне сказалі, што ў мяне ўсё нармальна. Што я абязбольвальныя пару дзён пап'ю і ўсё. А па факце – аперацыя».

ПІБ: Галанаў Іван Андрэевіч

Пасада: супрацоўнік рэжымнага аддзела

Дата нараджэння: 1996-08-15

Дадзены супрацоўнік перавышае свае службовыя паўнамоцтвы, у тым ліку неабгрунтавана ўжывае фізічную сілу да зняволеных.

«Калі мяне абшукваюць, зноў забіраюць рэчы, пачынае на мяне бычыць адзін рэжымнік, прозвішча **Галанаў**. Ён там такі вядомы рэжымны супрацоўнік. Таму што ён любіць пры вобшуку, ды і ўвогуле ў следчым ізалятары, усіх ставіць на расцяжку. Ён стаў спецыялістам па расцяжцы».

ПІБ: Краўчанка Віталь Анатолевіч

Пасада: супрацоўнік рэжымнага аддзела

Дата нараджэння: 1995-06-25

Гэты супрацоўнік парушае заканадаўства пры выкананні сваіх службовых паўнамоцтваў, удзельнічае ў неправамерных дзеяннях, пераследзе палітычных зняволеных сумесна з іншымі супрацоўнікамі.

«**Краўчанка**, "сабака" мы яго называлі... вось ён з **Карчэўскім** любіў хадзіць з кувалдай, любіў паламаць скрыні ці што-небудзь яшчэ паламаць, лавачкі паламаць. Абрэзаць што-небудзь, з робы кішэні парэзаць, што-небудзь яшчэ парэзаць... тумбачкі пераварочваць».

ПІБ: Драздоў Мікалай Юр'евіч
Пасада: меркавана начальнік атрада
Дата нараджэння: 1992-02-07

Мікалай Драздоў сумесна з іншымі супрацоўнікамі браў удзел у неправамерных дзеяннях, накіраваных на пераслед зняволеных, на падтрыманне негалоснай каставай іерархіі сярод іх.

«Удзельнічаў у такім працэсе ператварэння чалавека ў нізкастатуснага ў дачыненні да аднаго з асуджаных».

ПІБ: Радзічкін Аляксандр Алегавіч
Пасада: прапаршчык унутранай службы
Дата нараджэння: 1978-12-11

Дадзены супрацоўнік непасрэдна ўдзельнічае ў пераследзе палітвязняў, складае адвольныя рапарты, якія служаць падставай для фальсіфікацыі дысцыплінарных спагнанняў.

*«Яму недзе, ён такі спіты, яму там гадоў 45, бліжэй да 50. Ён хударлявага целаскладу. **Радзічкін**, скарочана яго там паганяла – Родзя. Піша ў акце, што я яму адкрыта адмовіўся ад правядзення прыбірання».*

«Ды адзін раз ён мне парушэнне выдаў проста на роўным месцы і нават мне сам потым казаў, што і за няголенасць парушэнне даць, і за ўсё што заўгодна магу табе даць парушэнне. І вось ён мне прама дзверы адчыняе на абедзе, чаго не вітаешся, вось і ўсё – парушэнне».

ВЫСНОВЫ

На падставе вывучаных інтэрв'ю з былымі зняволенымі, якія адбывалі пакаранне ў папраўчай калоніі № 17 г. Шклова, можна зрабіць наступныя высновы.

Умовы ўтрымання зняволеных у папраўчай калоніі, асабліва ў штрафных ізалятарах (ШІЗА) і памяшканнях камернага тыпу (ПКТ), парушаюць міжнародныя стандарты, у прыватнасці, усталяваныя **Правіламі Нэльсана Мандэлы** (Мінімальныя стандартныя правілы абыходжання са зняволенымі).

Да ліку асноўных парушэнняў адносяцца:

● **Катаванні, жорсткія і бесчалавечныя ўмовы ўтрымання:** рэгулярнае збіццё і знявагі, холад, антысанітарыя, фізічны і псіхалагічны гвалт у ШІЗА і ПКТ, а таксама кругласуткавае асвятленне. Такія практыкі супярэчаць прынцыпам, замацаваным у Канвенцыі ААН супраць катаванняў і іншых жорсткіх, бесчалавечных ці прынізлівых для годнасці відаў абыходжання і пакарання.

● **Недастатковае медыцынскае абслугоўванне:** доступ да меддапамогі абмежаваны, якасць лячэння незадавальняючая, медыцынскі персанал часта ігнаруе скаргі зняволеных на здароўе, што прыводзіць да стойкай страты здароўя і нават да смерці зняволеных.

● **Неналежнае харчаванне:** рацыён харчавання не забяспечвае мінімальных нормаў каларыйнасці і збалансаванасці, што часта прыводзіць да пагаршэння стану здароўя зняволеных.

● **Эксплуатацыя працы зняволеных:** у калоніі практыкуецца прымусовая праца без належнай аплаты і невыкананне нормаў аховы працы, асабліва на шкодных і небяспечных вытворчасцях. Адмова ад працы караецца дысцыплінарнымі мерамі, у тым ліку ШІЗА. Гэта парушае палажэнні міжнародных актаў аб забароне прымусовай працы і змяшчае прыкметы сучасных формаў рабства (Канвенцыя МАП №29 і іншыя міжнародныя дамовы). Сацыяльных гарантыяў у выпадку атрымання вытворчых траўмаў у калоніі для зняволеных не прадугледжана.

● **Дэманізацыя палітычных зняволеных:**

адміністрацыя фармуе вобраз асуджаных па палітычных матывах людзей як крыніцу рэпрэсіяў і праблемаў для іншых зняволеных; тым самым правакуе ізаляцыю і непрыязнасць да палітвязняў з боку іншых асуджаных. Утрыманне палітычных зняволеных у такіх умовах расцэньваецца як дыскрымінацыйная і карная мера супраць апанентаў улады.

● **Маніпуляцыі з боку адміністрацыі:** у ПК-17 дзейнічае сістэма даносчыкаў і правакатараў, якая спрыяе фабрыкацыі парушэнняў і ўзмацненню кантролю. Гэта стварае пастаянную напругу і прыгнечанне асобы, спрыяе падтрыманню атмасферы страху і недаверу сярод зняволеных.

● **Выкарыстанне нефармальнай турэмнай іерархіі:** у калоніі існуе сістэма кастаў (ці статусаў), характэрная для турэмнай субкультуры, якая негалосна заахвочваецца самімі супрацоўнікамі. Такая іерархія для адміністрацыі з'яўляецца зручным інструментам прыгнечання іншадумства, падтрымання падкантрольнага асяроддзя і дадатковага ціску на палітычных зняволеных. Выкарыстанне крымінальных паняццяў у афіцыйнай сістэме пенітэнцыярнага кіравання парушае прынцыпы законнасці, недыскрымінацыі і павагі да чалавечай годнасці.

Асобнай увагі патрабуе факт смерці палітзняволенага Вітольда Ашурка. У процівагу меркаванню рэжыму, ёсць падставы сцвярджаць, што, утрымліваючы Ашурка працяглы час у штрафным ізалятары, адміністрацыя калоніі мэтанакіравана стварала для яго моцныя фізічныя і маральныя пакуты, якія з пункту гледжання нормаў міжнароднага права самі па сабе могуць быць прыроўненыя да жорсткага, бесчалавечага ці прынізлівага для годнасці абыходжання.

Аўтары дадзенага расследавання лічаць, што Вітольд Ашурак памёр у выніку катаванняў, жорсткіх умоваў утрымання і ненадання медыцынскай дапамогі.

Варта адзначыць, што выпадак смерці Вітольда Ашурка не адзінкавы. Беларускі рэжым хавае абставіны і іншых забойстваў і масавых катаванняў пасля падзеяў жніўня 2020 года⁴². Усе выпадкі патрабуюць дбайнага і аб'ектыўнага расследавання і вынясення справядлівых прысудаў вінаватым у смерцях і катаваннях.

[42] https://legin.info/laravel-filemanager/files/shares/political_murder_Belarus%5Blegin.info%5D.pdf

Адміністрацыйны персанал папраўчай калоніі – ад кіраўніцтва ўстановы да шараговых кантралёраў – адыгрывае ключавую ролю ў функцыянаванні рэпрэсіўнага механізму, накіраванага супраць зняволеных. Пад нагодай выканання рэжымных патрабаванняў супрацоўнікі сістэматычна здзяйсняюць дзеянні, якія парушаюць як беларускае заканадаўства, так і міжнародныя стандарты абыходжання са зняволенымі. Гэтыя практыкі ўключаюць рэгулярны фізічны і псіхалагічны гвалт, накіраваны на прыгнечанне волі, дэмаралізацыю і прымусовае падпарадкаванне. Названыя дзеянні маюць прыкметы злачынстваў у межах як нацыянальнага, так і міжнароднага права.

Прыведзеныя ў дадзеным расследаванні факты паказваюць на сістэмныя парушэнні ў Папраўчай калоніі № 17 і неабходнасць тэрміновага міжнароднага рэагавання, доступу незалежных назіральнікаў, а таксама прывядзення ўмоваў утрымання зняволеных у адпаведнасць з міжнароднымі абавязкамі дзяржавы ў сферы правоў чалавека, уключаючы забарону катаванняў, дыскрымінацыі і прымусовай працы.

МІЖНАРОДНЫ
КАМІТЭТ
ПА РАССЛЕДАВАННІ
КАТАВАННЯЎ
У БЕЛАРУСІ